

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЯКУБЕК ПЕТЕР

УДК 330.101

**ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
СФЕРИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ**

**Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління
національним господарством**

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук**

Чернігів – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі публічного управління та менеджменту організацій Чернігівського національного технологічного університету.

**Науковий
консультант:**

доктор наук з державного управління, доцент
Руденко Ольга Мстиславівна,
Чернігівський національний технологічний університет
Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри публічного управління та
менеджменту організацій.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, доцент
Бурлуцька Світлана Владиславівна,
Донбаська державна машинобудівна академія
Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри менеджменту;

доктор економічних наук, професор
Гальцова Ольга Леонідівна,
Класичний приватний університет,
завідувач кафедри національної економіки,
маркетингу та міжнародних економічних відносин;

доктор економічних наук, професор
Натрошвілі Світлана Геннадіївна,
Київський національний університет технологій
та дизайну Міністерства освіти і науки України,
декан факультету ринкових, інформаційних та
інноваційних технологій.

Захист відбудеться „22” лютого 2019 р. об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 79.051.04 у Чернігівському національному технологічному університеті за адресою: 14035, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95, ауд. 224.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Чернігівського національного технологічного університету за адресою: 14035, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95.

Автореферат розісланий „21” січня 2019 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, професор

В.В. Виговська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах становлення та розвитку інформаційної економіки суттєво зростають значення і роль сфери вищої освіти, як основного гаранта забезпечення якості людського потенціалу та постачальника необхідної кількості висококваліфікованих конкурентоспроможних фахівців на ринок праці, що здатні інноваційно вирішувати завдання і задовольняти потреби сучасного інформаційного суспільства засобами провідні світові технології. Інноваційний розвиток сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки ускладнюється недостатньою систематизацією організаційно-інституційних основ функціонування суб'єктів національного господарства, їх взаємодії, співпраці і взаємного впливу у напрямку забезпечення соціально-економічного зростання країни у довгостроковій перспективі, механізмів державної підтримки інноваційної діяльності, питань достатнього рівня інноваційної культури в суспільстві та економіці, перманентністю та нестабільністю зв'язків між інститутами науки, освіти й виробництва, що стримує процеси адаптації сфери вищої освіти до умов ринкової інформаційної економіки. У цьому аспекті важливого значення набуває проведення комплексного наукового дослідження з метою становлення теоретико-методологічного підґрунтя інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки та формування відповідної стратегії.

Основою для поглиблення теоретичного осмислення змісту, характерних особливостей інноваційного розвитку вищої освіти та її ролі в економіці слугують праці вітчизняних учених, зокрема: В. Андрущенко, Ю. Бажала, Т. Боголіб, І. Вахович, В. Виговської, О. Гальцової, Б. Данилишина, О. Кукліна, В. Куценко, Е. Лібанової, В. Маргасової, Й. Масуди, А. Музиченка, Л. Плахотнікової, Н. Ткаленко, Н. Ушенко, Л. Федулової та ін. Значний внесок у формування методологічних положень становлення інформаційної економіки внесли науковці зі світовим визнанням: Д. Белл, В. Геець, М. Згуровський, М. Кастельс, Ф. Махлуп, М. Порат, Е. Тоффлер, А. Чухно, С. Шкарлет та ін.

Фундаментальні засади забезпечення стратегічного інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах становлення інформаційної економіки закладають науковці: С. Бурлуцька, В. Вахштайн, О. Віталій, О. Гладков, В. Жаміна, Є. Жильцова, В. Іванов, С. Клепко, Д. Козоріз, В. Луговий, А. Мюллер-Армак, С. Натрошвілі, О. Руденко, В. Семиноженко, Б. Смирнов, М. Степко, Н. Холявко та ін.

Віддаючи належне вагомому внеску названих науковців у досліджувану проблематику, зауважимо, що розвиток вищої освіти в умовах становлення інформаційної економіки залишається малодослідженим напрямом економічної науки, який досі не набув ґрунтового і системного характеру. Залишається невирішеним питання розробки теоретико-методологічних положень щодо формування й реалізації стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти в інформаційному суспільстві, принципів, факторів та закономірностей її впровадження. Потребує подальшого теоретичного осмислення механізм комерціалізації результатів наукових досліджень закладів вищої освіти та

необхідність впровадження інноваційних інформаційно-комунікаційних технологій у зазначену сферу. Актуалізується дослідження прикладних засад державного регулювання інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах становлення інформаційної економіки на основі розробки науково-методичного інструментарію оцінювання результативності відповідної стратегії та рівня забезпечення інноваційного розвитку сфери вищої освіти.

Недостатній рівень розробленості, наукова і практична вагомість зазначених проблем, необхідність їх вирішення обумовили вибір теми дослідження, його мету і завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до науково-дослідної діяльності Чернігівського національного технологічного університету, зокрема: «Інтегрована модель конкурентоспроможності вищої освіти в Україні за концепцією Quadruple Helix (міждисциплінарний)» (№ держ. реєстрації 0117U007258), в рамках якої розроблено науковий інструментарій забезпечення стратегічного інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах становлення інформаційної економіки; «Формування новітніх принципів децентралізації системи управління державою» (№ держ. реєстрації 0114U004425), у якій обґрунтовано складові механізму комерціалізації результатів наукових досліджень закладів сфери вищої освіти та перспективи його впровадження; “Розвиток економіки в умовах глобалізаційних викликів: національний та регіональний виміри” (номер державної реєстрації 0116U003596), де досліджено доміанти державного регулювання інноваційного розвитку вищої освіти.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розроблення теоретичних, методологічних основ і науково-практичних підходів до формування та реалізації стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти задля оновлення соціально-економічного поступу країни в умовах становлення інформаційної економіки.

Досягнення мети роботи зумовило необхідність постановки та вирішення таких основних завдань:

- узагальнити сутнісно-теоретичні підходи до визначення змістовних характеристик інноваційного розвитку сфери вищої освіти та формування цільових орієнтирів до його забезпечення в умовах інформаційної економіки;
- дослідити доміанти державного регулювання інноваційного розвитку вищої освіти;
- розкрити особливості та об’єктивне призначення системи забезпечення інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки;
- ідентифікувати теоретико-методологічні положення щодо стратегічного інноваційного розвитку вищої освіти;
- дослідити теоретичні засади та методичні підходи до оцінювання рівня забезпечення інноваційного розвитку сфери вищої освіти на етапі становлення інформаційної економіки;
- здійснити структурно-динамічне оцінювання інноваційного розвитку сфери вищої освіти в Україні та охарактеризувати організаційно-інституційні засади його забезпечення;

- систематизувати світовий досвід щодо інноваційного розвитку сфери вищої освіти та виявити можливості його адаптації до вітчизняних реалій;
- розробити науковий інструментарій забезпечення стратегічного інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах становлення інформаційної економіки;
- обґрунтувати складові механізму комерціалізації результатів наукових досліджень закладів сфери вищої освіти та перспективи його впровадження;
- актуалізувати перспективні напрями розвитку інформаційно-комунікаційних технологій в сфері вищої освіти України;
- сформулювати стратегію інноваційного розвитку сфери вищої освіти та визначити етапи її реалізації в умовах інформаційної економіки;
- запропонувати методичні підходи до оцінювання результативності стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти в Україні.

Об'єктом дослідження є процеси інноваційного розвитку сфери вищої освіти.

Предметом дослідження виступають теоретико-методологічні, методичні і практичні аспекти формування та реалізації стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах становлення інформаційної економіки.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є сукупність загальнонаукових і спеціальних методів пізнання. Основу вивчення понятійно-категоріального апарату становили методи аналізу та синтезу, узагальнення та наукової абстракції. Комплексний підхід і діалектичні принципи дозволили виявити сутнісні характеристики досліджуваних процесів, форми їхнього прояву, виділити властиві їм протиріччя й визначити тенденції їхнього розвитку. Системний аналіз використано для визначення складових системи інноваційного розвитку сфери вищої освіти та її забезпечення в умовах інформаційної економіки. Поєднання процесного, системного та функціонального підходів дозволило розгорнуто охарактеризувати елементи моделі формування та реалізації ринково-орієнтованої стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти. Ціннісно-орієнтований, програмно-цільовий методи та метод ситуаційного аналізу використовувались при висвітленні концептуальних засад державного регулювання інноваційного розвитку сфери вищої освіти, метод статистичного аналізу – при оцінюванні сучасного стану інноваційного розвитку вищої освіти в Україні. Дослідження механізмів інноваційного розвитку сфери вищої освіти у різних країнах світу проводилося з використанням структурного підходу, методів логічного, порівняльного і статистичного аналізу, групування, абстрактно-логічного моделювання тощо. Методи моделювання застосовано при оцінюванні забезпеченості інноваційного розвитку сфери вищої освіти в інформаційній економіці та результативності відповідної стратегії і її впливу на розвиток національної економіки.

Статистичну та фактологічну основу дослідження становили нормативно-правові і законодавчі акти, монографічні дослідження та наукові публікації провідних вітчизняних і зарубіжних учених і практиків, аналітична інформація науково-дослідних установ, статистичні матеріали та звітні дані Державної

служби статистики України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, матеріали інформаційно-аналітичних бюлетенів, ресурсів мережі Інтернет.

Наукова новизна одержаних результатів. Основні положення дослідження, що характеризують наукову новизну одержаних результатів, які є особистим здобутком автора та виносяться на захист, полягають у наступному:

вперше:

- сформовано концептуальний базис інноваційного розвитку сфери вищої освіти, який ґрунтується на інституційно-еволюційному підході та включає обґрунтування ключових теоретичних положень, принципів, розширення категоріального апарату, визначення цілей та завдань, конкретизацію науково-методичного інструментарію, розробку ринково-орієнтованої стратегії, характеристику соціально-економічних та організаційно-функціональних відносин між закладами сфери вищої освіти, органами державної влади, реальним сектором економіки та суспільством. Це дозволяє визначити системні і функціональні засади стимулювання інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки та модернізації підходів до її інституціонального забезпечення і стійкості;

- висунуто і доведено гіпотезу про взаємозалежність процесу реалізації стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти та механізму комерціалізації результатів наукових досліджень на основі застосування маркетингових і форсайт-досліджень, що системно охоплює всі етапи формування інтелектуальної власності за рівнями та стадіями комерціалізації. Це дозволить підвищити результативність перспективних інноваційних розробок у сфері вищої освіти та її лідерські позиції в період становлення інформаційної економіки;

- запропоновано конфігурацію послідовності формування та реалізації ринково-орієнтованої стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки на основі синтезу концептів стратегічного управління та логікою системно-комплементарного підходу, що сприяє розробці та вибору засобів реалізації такої стратегії з метою оновлення соціально-економічного поступу країни в умовах становлення інформаційної економіки;

удосконалено:

- концептуальну основу системи забезпечення інноваційного розвитку сфери вищої освіти, особливістю якої є, отримання результатів від взаємодії екзогенних (глобалізаційних, міждержавних) та ендегенних (ресурсно-функціональних) факторів, що дає змогу обґрунтувати напрями та сформулювати інституційну структуру інноваційного розвитку на основі посилення, послаблення або ж нівелювання таких факторів в умовах становлення інформаційної економіки;

- науково-методологічний підхід до формування інноваційної інфраструктури сфери вищої освіти шляхом розробки концепції її стратегічного інноваційного розвитку, яка враховує принципи, виклики та вимоги інформаційної економіки до сфери вищої освіти в умовах децентралізації

системи управління, цільові орієнтири, супровідні й наслідкові процеси та є основою для формування стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти в період становлення інформаційної економіки;

- організаційно-функціональну модель механізму комерціалізації результатів наукових досліджень сфери вищої освіти, яка на відміну від усталених, враховує синергію взаємодії сфери вищої освіти, бізнесу, держави, громадськості та передбачає: *функціональні елементи* (ресурсне та нормативно-правове забезпечення; напрями просування результатів дослідження на ринок; інформаційно-комунікаційне забезпечення), *етапи комерціалізації* (ідентифікація напрямів інноваційної діяльності; генерація комерційних наукових розробок; формування наукомістких технологій, управління науково-дослідною діяльністю; охорона прав на об'єкти комерціалізації). Запропонована модель може бути використана для активізації інноваційної підприємницької інфраструктури та забезпечення якості реалізації стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти в Україні;

- науково-методичний інструментарій забезпечення інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки з метою підвищення ефективності реалізації стратегії інноваційного розвитку зазначеної сфери в Україні, який, на відміну від наявних, ґрунтується на послідовній реалізації двох комплексних етапів: дослідженні організаційно-інституційного середовища та оцінюванні потенціалу інноваційного розвитку сфери вищої освіти в контексті становлення інформаційної економіки. Цінність запропонованого інструментарію полягає в тому, що він дозволяє визначити напрями подолання проблем перманентності і нестабільності зв'язків між наукою у сфері вищої освіти і запитів суспільства та бізнесу, посилити їх роль в інноваційному розвитку інформаційної економіки;

набули подальшого розвитку:

- понятійно-категоріальний апарат економічної науки, в частині уточнення поняття «інноваційний розвиток сфери вищої освіти», що на відміну від усталених трактувань, визначає його як систему, що характеризується особливостями трансформації фінансово-економічної, науково-технологічної, комерційної та педагогічної діяльності закладів вищої освіти, використанням новітніх організаційно-управлінських рішень та інформаційних технологій у напрямку підвищення ефективності функціонування її складових та конкурентоспроможності висококваліфікованих випускників для наукового сектору і ринку праці. Це сприяло підвищенню рівня наукової обґрунтованості процесів забезпечення інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки та визначенню підґрунтя для формування і реалізації досліджуваної стратегії;

- методичний підхід до комплексного оцінювання якості стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти в Україні, в основі якого лежить використання індексного методу для розрахунку агрегованого показника результативності. Використання такого підходу дозволяє ідентифікувати всі складові елементи і логічні взаємозв'язки інноваційного процесу в рамках реалізації стратегії з метою задоволення прагнень до належної

конкурентоспроможності вищої освіти на ринку освітніх послуг, загального соціально-економічного ефекту і фінансового результату, та сформувати інформаційно-аналітичну платформу для обґрунтування стратегічних напрямів інноваційного розвитку сфери вищої освіти в Україні на довгострокову перспективу;

- розкриття специфічних характеристик державного регулювання розвитку вищої освіти в Україні, в частині ідентифікації національних особливостей розробки та використання нормативно-правової бази інноваційного розвитку у відповідності до викликів інформаційного суспільства, в тому числі щодо реформ у сфері вищої освіти, формуванні механізмів соціального партнерства, активізації інформаційно-комунікаційних технологій, оцінювання якості освітніх послуг та ін. Це дає змогу обґрунтовано підходити до прийняття рішень щодо формування інфраструктури інституційного забезпечення соціально-економічних взаємовідносин між учасниками системи інноваційного розвитку вищої освіти;

- наукове обґрунтування сучасних пріоритетів використання інформаційно-комунікаційної технології Blockchain щодо забезпечення інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки, яке враховує світовий досвід та передбачає підвищення швидкості обробки даних, забезпечення прозорості фінансових потоків, ефективне управління інтелектуальною власністю, розширення співробітництва між суб'єктами секторів вищої освіти, підприємництва, держави, суспільства ґрунтуючись на принципах прозорості, оперативності та застрахованості від можливих ризиків, що дозволить сформувати інноваційний освітній простір з новою системою цінностей, соціальних норм і економічних законів;

- науковий підхід до представлення теоретичної конструкції механізму державного регулювання інноваційного розвитку вищої освіти в період формування інформаційної економіки, принциповою відмінністю якої є ідентифікація та розкриття змісту методів (правові, економічні, адміністративні, стимулюючі та інформаційно-аналітичні), специфічних принципів (збалансованості інтересів; стратегічності; компенсованості; інституалізації та інформатизації) та обґрунтування необхідності використання ресурсно-інноваційної концепції стратегічного розвитку вищої освіти з інтерпретацією її структури. Це створює передумови для активізації інноваційної діяльності в сфері вищої освіти та розвитку національної економіки;

- обґрунтування основних стратегічних напрямів інноваційного розвитку сфери вищої освіти в Україні на основі комплексного аналізу стану та перспектив інноваційного розвитку вищої освіти у світі, що, на відміну від існуючих, враховують напрями адаптації позитивного світового досвіду у зазначеній сфері: структурно-функціональний, інформаційно-комунікаційний, науково-інноваційний, фінансовий, організаційний, мотиваційний, темпологічний, інституційний.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що теоретичні та методологічні положення дисертаційної роботи доведено до рівня

конкретної методики і практичних рекомендацій щодо формування й реалізації стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки. Висновки й пропозиції дослідження спрямовано на розвиток вищої освіти в Україні й використання його переваг при реалізації державної соціально-економічної політики. Результати досліджень, запропоновані методики і рекомендації можуть бути використані при формуванні інституціональної основи інноваційного розвитку сфери вищої освіти, а також при організації науково-дослідної діяльності.

Основні положення, висновки та рекомендації дослідження були використані у роботі:

- Міністерства економічного розвитку і торгівлі України при визначенні змісту державного регулювання процесу формування стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти України (довідка №3711-09/34347-08 від 18.12.2017 р.);

- Управління освіти і науки Чернігівської обласної адміністрації для розробки цільової регіональної програми розвитку освіти Чернігівщини на 2015-2020 роки (довідка № 06-08/987 від 15.03.2018 р.);

- Чернігівської обласної ради при розробленні рекомендацій щодо удосконалення наукового підходу до формування інноваційної інфраструктури сфери вищої освіти шляхом розробки концепції її стратегічного інноваційного розвитку (довідка № 01-05/178 від 18.04.2018р.);

- Департаменту економічного розвитку Чернігівської обласної державної адміністрації щодо обґрунтування основних стратегічних напрямів інноваційного розвитку сфери вищої освіти в Україні та Чернігівській області (довідка № 01-01/614 від 16.03.2017 р.);

- Фінансового управління Чернігівської міської ради при обґрунтуванні фінансового забезпечення інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки з метою підвищення ефективності реалізації стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти в Україні (довідка № 324/1015-ФУ від 21.02.2018 р.);

- Бізнес-інноваційного центру м. Чернігова при обґрунтуванні сучасних пріоритетів використання інформаційно-комунікаційної технології Blockchain щодо забезпечення інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки (довідка № 53 від 27.06.2018 року);

- Дубніцького технологічного інституту (м. Дубніца над Вагом, Словацька республіка) під час розробки Стратегії інноваційного розвитку закладу вищої освіти (довідка № 136 від 22.05.2018 р.);

Окремі теоретичні та науково-методичні положення дисертаційної роботи впроваджено в навчальний процес Чернігівського національного технологічного університету при викладанні дисциплін: «Інноваційний менеджмент», «Місьцеве самоврядування в зарубіжних країнах» (довідка №102/08-3018 від 21.10.2017р.).

Особистий внесок здобувача. Наукові положення, висновки та рекомендації, що виносяться на захист, одержані автором особисто. Обсяг

особистого внеску автора у роботах, опублікованих у співавторстві, наведений у переліку опублікованих праць.

Апробація результатів дисертації. Результати дисертаційної роботи апробовані на міжнародних науково-практичних конференціях, викладені в монографіях, наукових статтях, впроваджені в практику державних установ та організацій і в навчальний процес ЗВО. Основні положення, результати і висновки дисертації були представлені на наукових і науково-практичних конференціях: III International. Scientific and Practical Conference. Issues and Trends in Modern Economy under Integration: Theoretical and Practical Aspects (Херсон, 2018); VII Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів і молодих вчених "Інноваційний розвиток інформаційного суспільства: економіко-управлінські, правові та соціокультурні аспекти" (Чернігів, 2018); IV Міжнародній науково-практичній конференції "Бухгалтерський облік, оподаткування, аналіз і аудит: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку" (Чернігів, 2018); «Ukraine – EU. Modern technology, Business and Law» (Кошице, 2017), «Сучасні тенденції інформаційно-технологічної, економічної і соціально-правової взаємодії в бізнесі» (Чернігів, 2017), Internacional confenence on financeand economics ICEFE 2016 (Ton Duc Thang University, 2016); «Актуальні проблеми розвитку галузевої економіки та логістики» (Харків, 2015); «Україна – ЄС. Сучасні технології, економіка та право» (Кошице, 2015); «Сучасні інформаційні, правові та соціально-економічні аспекти розвитку бізнесу» (Чернігів, 2015); «Наука и образование – ведущий фактор стратегии «Казахстан - 2030» (Караганда, 2014).

Публікації. Основні результати дисертаційної роботи опубліковано у 38 наукових працях, з них: 1 одноосібна монографія обсягом 21,4 друк. арк., 4 розділи у колективних монографіях обсягом 4,3 друк. арк.; 23 статті у наукових фахових виданнях та виданнях, внесених до наукометричних баз даних – 13,2 друк. арк.; 10 праць апробаційного характеру – 2,05 друк. арк. Загальний обсяг публікацій – 40,95 друк. арк.; особисто автору належить – 35,8 друк. арк.

Обсяг і структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, що налічує 372 найменування, 4 додатків. Загальний обсяг роботи 431 сторінка, основний обсяг дисертації викладено на 395 сторінках. Матеріал дисертації ілюструють 28 таблиць, 48 рисунків (з яких повні сторінки займають: таблиці – 3 сторінки, рисунки – 4 сторінки).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, визначено її мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів.

У першому розділі «**Теоретичні основи інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки**» досліджено генезу, сутність та особливості інноваційного розвитку сфери вищої освіти, розкрито

фактори та детермінанти інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки, систематизовано підходи до ідентифікації методів державного регулювання інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки.

Загальновизнаним є той факт, що ключовим чинником соціально-економічного, інституційного, політичного та культурного розвитку будь-якої країни є освіта. У свою чергу, реалізація концепції сталого розвитку є одним із завдань формування інформаційної економіки та залежить від якісних характеристик людського капіталу (адаптивності, інновативності, компетентності) в контексті інноваційної парадигми вищої освіти. Інноваційна парадигма представляє собою можливість поєднання технологічних, кадрових та інформаційних ресурсів в єдину систему, функціонування якої орієнтовано на стратегічний розвиток вищої освіти.

З метою визначення параметрів та сфер застосування інновацій у розвитку сфери вищої освіти здійснено їх класифікацію за видами та напрямками використання: 1) за рівнем впливу на розвиток національної економіки (інтегральні, фундаментальні та підтримуючі); 2) за результативністю та напрямками використання (продуктивні, інституційні, ринкові, локальні, реактивні, маркетингові); 3) за функціональною приналежністю (технологічні, організаційно-управлінські, соціальні, інформаційні, індивідуальні); 4) за рівнем новизни (ітеративні, радикальні, спонтанні, процесуальні).

Розглядаючи основні види інновацій та можливі напрями їх реалізації, що слугує забезпеченню модернізації сфери вищої освіти відповідно до новітніх викликів інформаційної економіки, визначено сутність інноваційного розвитку вищої освіти як системи, яка характеризується особливостями трансформації фінансово-економічної, науково-технологічної, комерційної та педагогічної діяльності закладів вищої освіти, використанням новітніх організаційно-управлінських рішень та інформаційних технологій у напрямку підвищення ефективності функціонування її складових та конкурентоспроможності висококваліфікованих випускників для наукового сектору і ринку праці. Використання новітніх інформаційних технологій у такій системі (інтерактивний вміст надання освітніх послуг, комп'ютерні симуляції, віртуальні лабораторії, бази даних тощо) сприяє формуванню нової концепції та стратегії прискореного впровадження інновацій у сферу вищої освіти та отриманню максимального соціально-економічного ефекту від них.

Для визначення напрямів та засобів реалізації системи інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки необхідно ідентифікувати фактори, які впливають на характер та інтенсивність цього процесу. У свою чергу, сам процес реалізації системи інноваційного розвитку сфери вищої освіти виступає як результат взаємодії сукупності факторів. Теоретико-концептуальна конструкція складових та факторів інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки представлена на рис. 1.

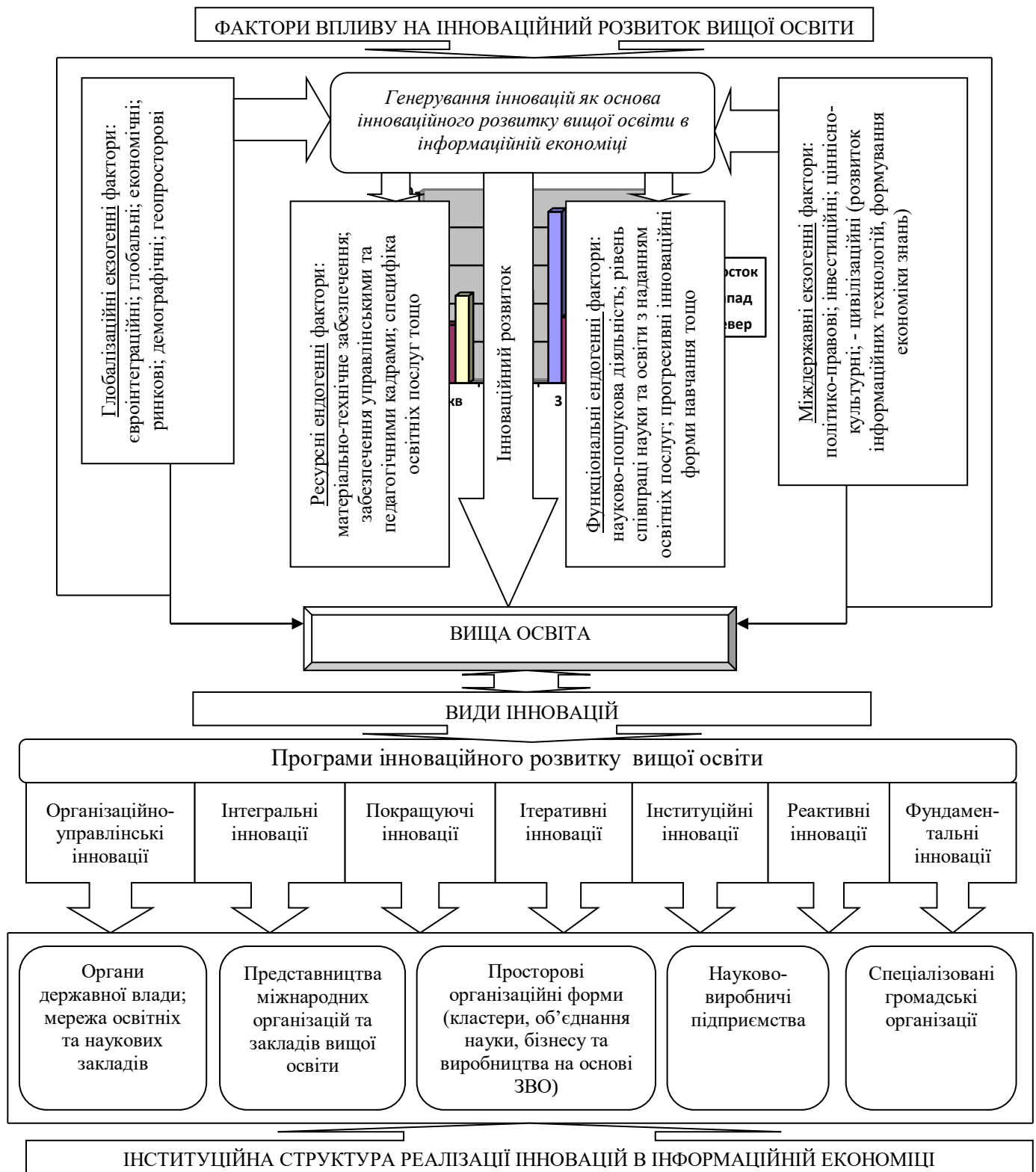

Рис. 1. Теоретико-концептуальні складові та фактори інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки*

*Джерело: складено автором

Представлена структура факторів та їх впливу на інновації дає змогу обґрунтувати напрями розвитку сфери вищої освіти шляхом посилення, послаблення або ж нівелювання факторів, що слугують детермінантами середовища інноваційного розвитку вищої освіти в інформаційній економіці.

На сучасному етапі становлення інформаційної економіки, процес впровадження інновацій у вищу освіту потребує реалізації дієвого механізму державного регулювання, який повинен забезпечувати цілеспрямований і системний вплив на розвиток сфери вищої освіти. Визначено особливості функціонування механізму державного регулювання інноваційного розвитку вищої освіти, який охоплює ресурсно-інноваційний підхід, цілі, принципи, заходи, важелі, методи та інструменти реалізації з метою формування стратегії інноваційного розвитку вищої освіти відповідно до потреб держави та суспільства. До методів механізму державного регулювання інноваційного розвитку вищої освіти в умовах інформаційної економіки запропоновано віднести: *правові* (затвердження обов'язкових для виконання юридичних норм (правил) поведінки суб'єктів ринку освітніх послуг (Конституція України, Закони України, Постанови Кабінету Міністрів України, Накази, розпорядження тощо); *економічні* (формування сприятливого фінансово-економічного середовища для суб'єктів ринку освітніх послуг шляхом надання ресурсної підтримки, проектного фінансування, автономії тощо); *адміністративні* (ліцензування, цільові програми, акредитація проекти тощо); *стимулюючі* (заохочення благодійництва, спонсорства тощо; моральне заохочення та популяризація цілей і змісту політики освіти тощо); *інформаційно-аналітичні* (проведення аналізу, оцінювання, прогнозування, моніторингу, планування заходів, використання інноваційних інформаційних технологій збору, передачі та зберігання інформації, блокчейн-технології тощо).

Для забезпечення ефективності реалізації механізму державного регулювання інноваційного розвитку вищої освіти варто дотримуватись сукупності взаємопов'язаних специфічних принципів: збалансованість соціально-економічних інтересів всіх учасників освітнього процесу (заклади вищої освіти, реальний сектор економіки, держава та громадськість); конструктивний системний симбіоз вищої освіти та науки; стратегічна обґрунтованість інновацій; компенсованість виділених державою ресурсів на інноваційний розвиток вищої освіти; диверсифікованість фінансування інноваційного розвитку; інституалізація інноваційних процесів; інформаційна відкритість.

У другому розділі «**Методологічне забезпечення формування стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки**» систематизовано методологічні підходи до становлення інформаційної економіки та її впливу на забезпечення інноваційного розвитку сфери вищої освіти; розроблено концепцію стратегічного інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки; обґрунтовані методологічні засади формування стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти та запропоновано методичний підхід до оцінювання її забезпечення.

Становлення інформаційної економіки підвищує рівень зацікавленості сфери вищої освіти в інноваційному розвитку, що проявляється у динамічному

зростанні масштабів використання інформаційних технологій і ресурсів для забезпечення інноваційного розвитку та консолідації потужного інтелектуального потенціалу країни. На основі систематизації поглядів науковців щодо обґрунтування методологічних підходів до дослідження інформаційної економіки виявлено їх різноманіття за рівнем конкретизації, масштабу, складності, повноти та можливості визначення компонентного складу і детермінантів його розвитку. Тому автором запропоновано інституційно-еволюційний підхід до дослідження особливостей розвитку інформаційної економіки, який дозволяє представляти зміни у взаємовідносинах між суб'єктами економіки на певний період часу, які обумовлені генеруванням нових знань та розповсюдженням інформаційних технологій, що, у свою чергу, призводить до трансформації державних і ринкових інституцій. Тобто *інституційний підхід* сприяє дослідженню інформаційної економіки з позиції взаємообумовленого впливу інформаційних ресурсів та технологій на інститути інноваційного розвитку вищої освіти (заклади вищої освіти, наукові організації, органи влади, реальний сектор економіки, громадськість). Такі інститути визначають нові правила економічної поведінки для сфери вищої освіти в умовах зростаючої ролі та значення для неї інформаційних ресурсів і технологій. *Еволюційний підхід* постає у вигляді системи, яка розвивається та у якій ключове місце займають злагоджені взаємовідносини між усіма інститутами щодо використання інформаційних ресурсів і технологій у процесі інноваційного розвитку сфери вищої освіти.

Визначено, що інституційно-еволюційний підхід посилює відповідні модифікації у стимулюванні функціонування системи інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки, яка ґрунтується на таких принципах: інформативності (використання сучасних інформаційних та комунікаційних технологій у розвитку вищої освіти в контексті його стратегічного управління, підвищенні конкурентоспроможності та якості освітніх послуг); динамічності (оперативність та своєчасність адаптації до трансформаційних змін в економіці); інноваційності (формування результатів наукових досліджень та ефективність їх комерціалізації); контрольованості (комплексний стратегічний моніторинг та прогнозування соціально-економічних тенденцій в країні та світі і їх вплив на розвиток сфери вищої освіти). У зв'язку із відсутністю бачення стратегічних орієнтирів інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки, як результату сукупності проблем вітчизняного економічного розвитку та непослідовності державної політики у різних сферах суспільного життя, виникає необхідність розробки концепції інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах переходу країни до інформаційної економіки (рис.2). Основна ідея цієї концепції полягає у поступовому переході від централізованого стратегічного управління до децентралізації шляхом формування локальної інноваційної інфраструктури для розвитку вищої освіти.

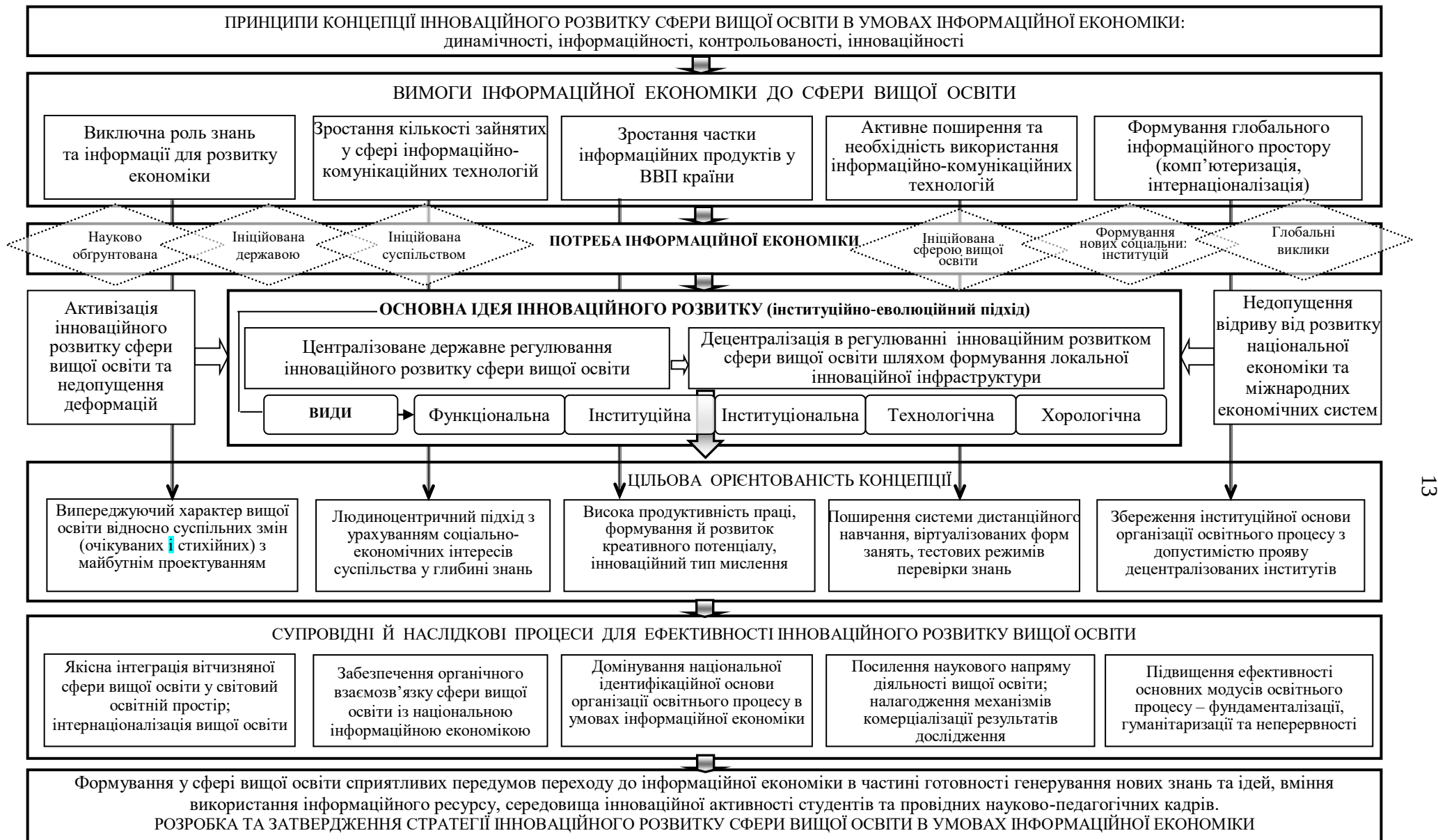

Рис. 2. Теоретико-методологічний підхід до розробки концепції стратегічного інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки*

*Джерело: складено автором

Обґрунтовано, що стратегія інноваційного розвитку сфери вищої освіти повинна передбачати комплексну системну підтримку конкурентних переваг вищої освіти в умовах інформаційної економіки. Ідентифіковані проблемні питання, які мають бути вирішені при формуванні стратегії інноваційного розвитку вищої освіти: визначення місії та стратегічних цілей вищої освіти; діагностика середовища інноваційного розвитку, в якому функціонують заклади вищої освіти; виявлення та оцінювання стратегічних альтернатив інноваційного розвитку вищої освіти (аналіз можливих сценаріїв); визначення методологічних підходів до інноваційного розвитку вищої освіти в умовах становлення інформаційної економіки; вибір стратегії, формування відповідного документа.

Оцінювання стратегічних альтернатив інноваційного розвитку вищої освіти здійснюється на основі збалансування сформульованих цілей, викликів середовища та наявних ресурсів (матеріально-технічних, кадрових, інформаційних, фінансово-економічних). При формуванні стратегії інноваційного розвитку вищої освіти в умовах інформаційної економіки гармонізуються різні її складники (ресурсний, внутрішній, ринковий та ін.), ураховуються ринкові чинники, внутрішні та зовнішні виклики, а також засади державної освітньої політики, ліцензійні вимоги, обсяг держзамовлення на підготовку фахівців та державні освітні стандарти. Під час формування стратегії потрібно обов'язково враховувати джерела фінансування завдань і заходів, що передбачені при її реалізації. Сформована та затверджена загальнодержавна стратегія інноваційного розвитку вищої освіти може стати основою для розроблення окремих функціональних стратегій. У сучасних умовах для сфери вищої освіти актуальним питанням є розроблення таких видів функціональних стратегій: інформаційна, маркетингова, фінансова, кадрова, науково-інноваційна та ін.

Поліаспектність проблематики формування стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах становлення інформаційної економіки обґрунтовує необхідність розробки комплексних методичних підходів до пізнання сучасних тенденцій та забезпеченості функціонування досліджуваного об'єкту. Комплексність у цьому аспекті передбачає охоплення систематизованого масиву інформації, щодо структурних, демографічних, секторальних організаційно-економічних характеристик сфери вищої освіти та її елементів. Запропонована нами методика оцінювання забезпечення інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки розроблена відповідно до системно-комплементарного підходу та передбачає два етапи: 1. Дослідження організаційно-інституційного середовища інноваційного розвитку сфери вищої освіти (визначення вихідного рівня розвитку сфери вищої освіти). 2. Оцінка потенціалу інноваційного розвитку вищої освіти в умовах інформаційної економіки (моніторинг процесів інноваційного розвитку вищої освіти в інформаційній економіці) (рис. 3). Системність дозволяє розглядати вищу освіту та її інноваційний розвиток як єдине ціле і взаємозв'язки між структурними елементами. Комплементарність як один із ключових принципів сприяє визначенню параметрів взаємодії сфери

вищої освіти із учасниками інших секторів національної економіки. Реалізація даних етапів методики дозволить визначити стратегічні напрями інноваційного розвитку вищої освіти в умовах інформаційної економіки. Складність застосування методики полягає у недосконалості статистичної та аналітичної бази, що пояснюється початковим етапом становлення інформаційної економіки та специфічністю її впливу на інші сектори економіки.

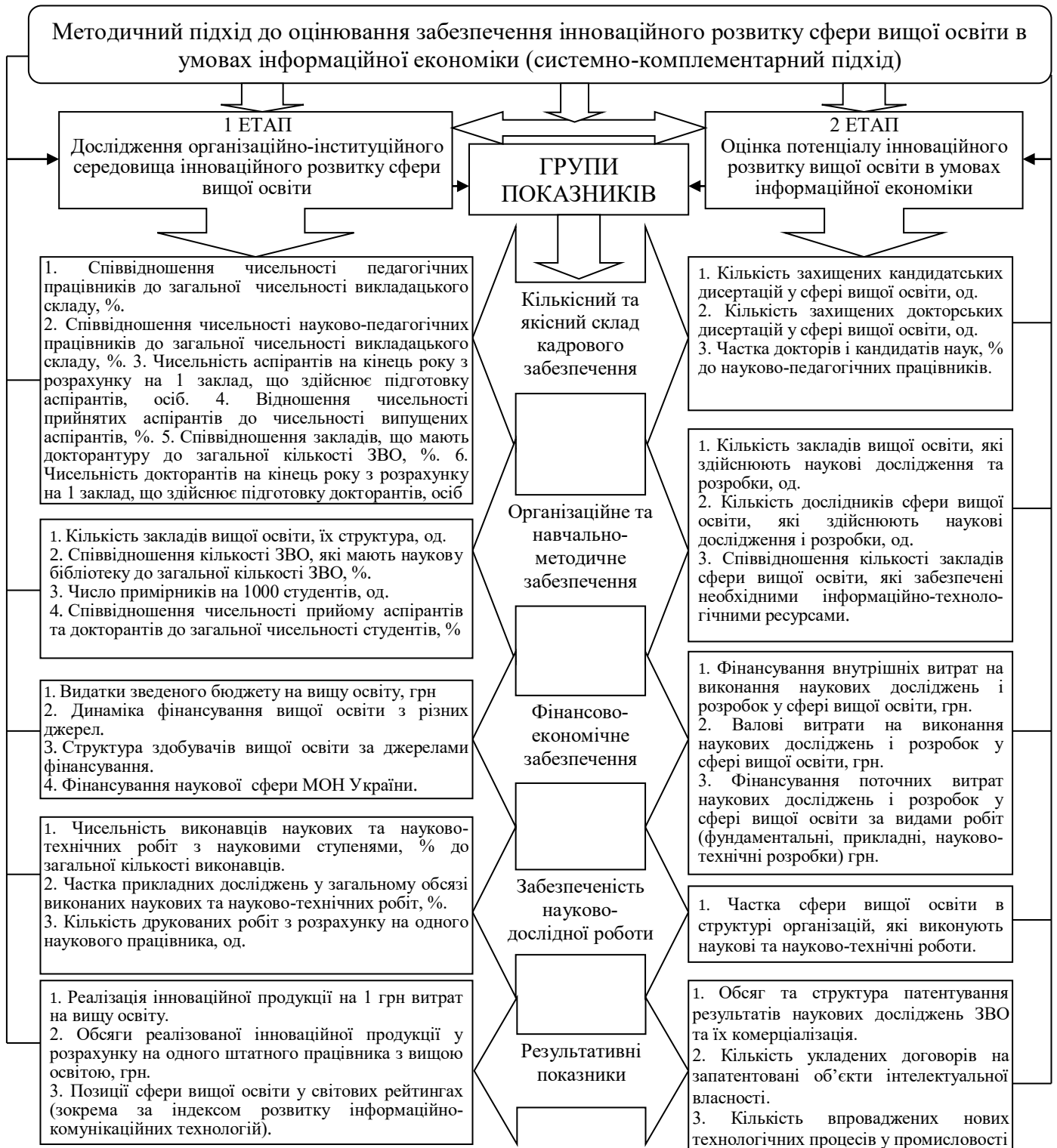

Рис. 3. Методичний підхід до оцінювання забезпечення інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки*

**Джерело: розроблено автором*

У третьому розділі **«Особливості та оцінка інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки України»** оцінено сучасний стан забезпечення інноваційного розвитку сфери вищої освіти в Україні; проаналізовані чинники, які впливають на інноваційний розвиток сфери вищої освіти в умовах становлення інформаційної економіки; обґрунтовані особливості державного регулювання інноваційного розвитку сфери вищої освіти в Україні та оцінені перспективи удосконалення нормативно-правової бази у відповідності до вимог інформаційної економіки.

В сучасних умовах становлення інформаційної економіки одним із визначальних показників держави є рівень інноваційного розвитку вищої освіти. Формування та реалізації стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти в Україні є обов'язковою умовою інформаційної економіки сучасності. Вища освіта в Україні має необхідний потенціал для досягнення міжнародного рівня за умови опанування інноваційного шляху розвитку. Констатовано, що позитивними результатами забезпечення інноваційного розвитку сфери вищої освіти в Україні упродовж останніх років є: зростання питомої ваги державних витрат на вищу освіту та питомої ваги докторів і кандидатів наук; суттєве збільшення кількості дослідників сфери вищої освіти, які здійснюють наукові дослідження та розробки; зростання обсягів фінансування наукових досліджень і розробок у вищій освіті (суттєво збільшилось фінансування науково-технічних розробок). У свою чергу, розраховані відносні показники обсягу ВВП на одну гривню державних витрат на вищу освіту та обсягу реалізованої інноваційної продукції на одного зайнятого з вищою освітою за досліджуваний період знизилися приблизно удвічі, що негативно впливає на інноваційний розвиток сфери вищої освіти в Україні (табл. 1).

У сфері вищої освіти, як і в інших сферах національної економіки, проявляються різнопланові виклики, які містять ризики (різного ступеня та спрямування) для успішного інноваційного розвитку в умовах інформаційної економіки. На основі проведеного дослідження із використанням економіко-математичних і експертних методів, обґрунтовано та апробовано сукупність чинників, які найбільш відчутно впливають на формування і реалізацію стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки України. Такі чинники представлено в трьох групах: 1) макроекономічні (демографічна криза, яка проявилася через стрімке зниження кількості абітурієнтів; обмеження бюджетних ресурсів, що проявилася у зниженні обсягів фінансування сфери вищої освіти; непрогнозована інфляція, через яку заклади вищої освіти не можуть планувати власну цінову політику; відсутність можливостей для використання традиційних форм підтримки попиту на освітні послуги; відсутність достатнього рівня інноваційної культури в суспільстві та економіці, традиційна слабкість зв'язків між інститутами науки, освіти й виробництва, що гальмує адаптацію сфери вищої освіти до умов ринкової інформаційної економіки); 2) секторальні (принципово різний статус закладів сфери вищої освіти; відсутність стандартизованих методик формування ціни вироблених (наданих) освітніх послуг, через що заклади сфери вищої освіти в конкурентній боротьбі

часто вдаються до цінових методів просування таких послуг; необхідність фактичного виробництва не лише освітніх, а й супутніх послуг, які хоча і є оплатними, але часто не мають для сфери вищої освіти економічної привабливості); 3) регуляторні (жорстке регламентування різних складників операційної діяльності; наявність спеціалізованих органів й установ, що здійснюють державний контроль та нагляд при виробництві (наданні) освітніх послуг у сфері вищої освіти; неможливість отримання прибутку закладами державної та комунальної форми власності сфери вищої освіти від комерціалізації результатів наукових досліджень).

Таблиця 1

**Динаміка основних показників забезпечення інноваційного розвитку
сфери вищої освіти в Україні**

Показники	2010 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Темп росту, % (2017/2010)
Кількість організацій сфери вищої освіти, які здійснюють наукові дослідження і розробки, од.	178	151	153	146	82,0
Кількість захищених кандидатських дисертацій у сфері вищої освіти, од	1802	1818	1583	1328	73,7
Кількість захищених докторських дисертацій у сфері вищої освіти, од	116	151	141	138	119,0
Кількість дослідників сфери вищої освіти, які здійснюють наукові дослідження і розробки, од	8246	5272	17829	15147	183,7
Частка докторів і кандидатів наук, % до науково-педагогічних працівників сфери вищої освіти	49,3	55,2	57,4	59,2	120,1
Видатки зведеного бюджету на вищу освіту, млн. грн	24998,4	30980,0	35233,6	38681,1	154,7
Фінансування внутрішніх витрат на виконання наукових досліджень і розробок у вищій освіті, тис. грн	530708,9	590631,6	725496,3	975804,3	183,9
Валові витрати на виконання наукових досліджень і розробок у сфері вищої освіти, тис. грн	573232,3	644869,2	732194,8	983417,5	171,6
Фінансування поточних витрат наукових досліджень і розробок у сфері вищої освіти за видами робіт:	573925,8	582811,0	707287,6	937684,6	163,4
фундаментальні дослідження	213221,5	217298,4	240442,6	360819,1	169,2
прикладні дослідження	230015,9	265771,2	353690,2	443343,3	192,7
науково-технічні (експериментальні) розробки	130688,4	99741,4	113154,8	133522,2	102,2
Реалізація інноваційної продукції на одну гривню витрат на вищу освіту	1,3	0,9	1,0	1,1	84,6
Обсяги реалізованої інноваційної продукції у розрахунку на одного штатного працівника з вищою освітою, тис. грн	5,4	4,6	4,4	4,2	77,7

**Джерело: побудовано та розраховано на основі офіційних даних Державної служби статистики України*

У контексті визначення результативності стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки вагоме значення має реалізація диверсифікованого підходу до забезпечення інноваційного розвитку вищої освіти в Україні. З цією метою у роботі здійснено інтегральну оцінку рівня забезпечення інноваційного розвитку вищої освіти в Україні у розрізі складових методичного підходу, запропонованого автором у другому розділі дисертаційної роботи. Проведене інтегральне оцінювання дозволило ідентифікувати ключові проблеми інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки та, на цій основі, обґрунтувати напрями їх вирішення у контексті формування відповідної стратегії (рис.4).

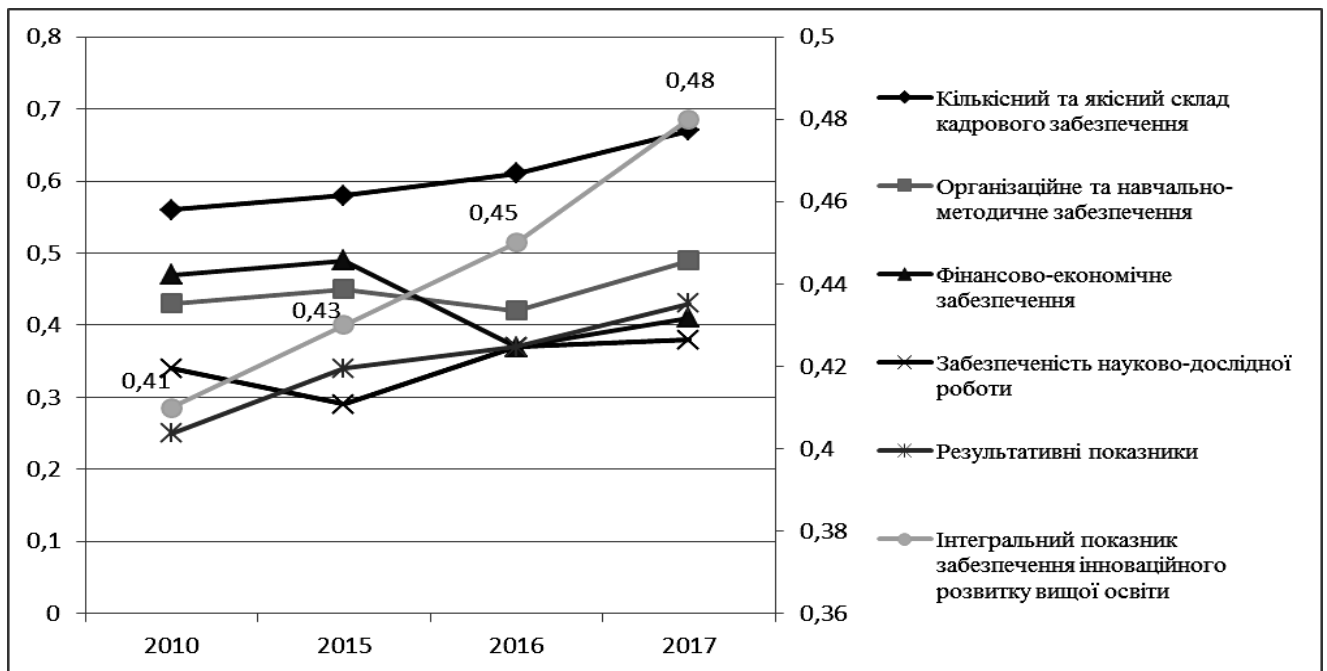

Рис. 4. Динаміка інтегрального показника забезпечення інноваційного розвитку сфери вищої освіти в Україні*

**Джерело: розраховано автором*

Встановлено, що для сприяння інноваційному розвитку сфери вищої освіти в Україні необхідно налагодити ефективний механізм його державного регулювання, який, перш за все, передбачає удосконалення існуючої нормативно-правової бази у контексті становлення інформаційної економіки. Аналіз державного регулювання інноваційного розвитку сфери вищої освіти в Україні дав змогу окреслити основні проблемні напрями та визначити пріоритетні заходи з його удосконалення: усталеність стратегічних напрямів реформ у сфері вищої освіти; моніторинг результативності законодавства з офіційним їх оприлюдненням; налагодження механізмів соціального партнерства в сфері вищої освіти; розроблення та впровадження національної системи оцінювання якості освіти; створення незалежних кваліфікаційних центрів, у т. ч. для підтвердження кваліфікацій у європейській системі стандартів; широке запровадження інформаційно-комунікаційних технологій у сфері вищої освіти; узгодження кваліфікаційних характеристик, стандартів і навчальних програм з освітньо-кваліфікаційними вимогами робочих місць;

мотивація роботодавців до участі в підготовці навчальних програм, узгодження з ними освітніх і професійних стандартів; масштабне запровадження програм стажування на виробництві; розвиток професійно-орієнтованої вищої освіти. На думку автора, виникає необхідність розробки Закону України «Про інноваційний розвиток вищої освіти» або ж удосконалення існуючих шляхом внесення змін щодо: відповідальності у системі управління за результати інноваційного розвитку сфери вищої освіти; інфраструктури інституційного забезпечення соціально-економічних взаємовідносин між учасниками системи інноваційного розвитку вищої освіти (зкладами вищої освіти, реальним сектором економіки, державою та громадськістю).

У четвертому розділі **«Світовий досвід стратегічного інноваційного розвитку сфери вищої освіти та напрями його адаптації в Україні у період становлення інформаційної економіки»** досліджені інтеграційні процеси у сфері вищої освіти та їх вплив на інноваційний розвиток в умовах інформаційної економіки; проаналізовано досвід країн світу щодо фінансування інноваційного розвитку сфери вищої освіти; обґрунтовано напрями адаптації світового досвіду щодо інноваційного розвитку сфери вищої освіти в Україні та перспективи удосконалення інформаційно-комунікаційних технологій в сфері вищої освіти у період становлення інформаційної економіки.

Глобальні тенденції розвитку освітніх систем, у тому числі в сфері вищої освіти, створюють передумови для вивчення, узагальнення й поширення результатів досвіду розроблення й реалізації стратегічних рішень на рівні вищої освіти різних країн світу. Реакція сфери вищої освіти на виклики глобалізації полягає, насамперед, у зростанні якості освітнього продукту (сукупності освітніх послуг) відповідно до світових стандартів, широкому впровадженні сучасних освітніх технологій, орієнтації навчальних програм на запити роботодавців, урахуванні стандартів та принципів, зафіксованих у документах міжнародного рівня. Тому інноваційний розвиток вищої освіти, насамперед через модернізацію її інститутів, стає основою динамічного зростання країни, фактором добробуту громадян та необхідною умовою формування інформаційної економіки. Отже, на підставі вивчення глобалізаційних та інтеграційних процесів узагальнено пріоритетні напрями стратегічного інноваційного розвитку сфери вищої освіти в Україні: впровадження єдиних управлінських практик інноваційного розвитку сфери вищої освіти; уніфікація та стандартизація виробництва і надання освітніх послуг; необхідність підтримки конкурентоспроможності вищої освіти на світовому ринку освітніх послуг; прагнення закладів вищої освіти збільшити кількість іноземних споживачів (студентів); необхідність підтримки міжнародної академічної та студентської мобільності; прагнення до високої результативності міжнародної діяльності взагалі; орієнтація на реалізацію визнаних світових стандартів у сфері вищої освіти, що є умовою міжнародного визнання документів про освіту (дипломів).

Протягом останніх років у різних країнах світу відбуваються значні зміни в механізмах фінансування сфери вищої освіти, а також у механізмах розподілу бюджетних коштів серед закладів вищої освіти. Однією із суттєвих проблем

функціонування механізму фінансування вищої освіти є недостатня ефективність використання бюджетних коштів. Встановлено, що сьогодні розвинуті країни світу використовують чотири провідні моделі організації фінансування вищої освіти: «Фінансування, орієнтоване на потреби»; «Купівля державою освітніх послуг»; «Фінансування, що базується на оцінці результатів роботи»; «Фінансування, що здійснюється споживачем». Аналіз досвіду провідних європейських країн дозволив ідентифікувати основні інструменти фінансування сфери вищої освіти, які можливо адаптувати до вітчизняних реалій: пряме бюджетне фінансування на покриття витрат; пряме бюджетне фінансування за програмно-цільовим методом (орієнтоване на досягнення результату); бюджетне фінансування з використанням державних зобов'язань (освітніх ваучерів); освітнє кредитування; освітні заощадження; грантове кредитування; отримання плати за навчання від споживачів (замовників) освітніх послуг; корпоративне фінансування (за рахунок коштів корпорацій або майбутніх роботодавців).

Узагальнюючи проведений огляд світового досвіду регулювання інноваційного розвитку сфери вищої освіти, виокремлено напрями його адаптації в Україні (рис. 5). Основний ризик адаптації світового досвіду знаходиться у тій же площині, що й глобалізаційні процеси, які ґрунтуються на чотирьох імперативах – ринкових, ресурсних, інформаційно-технологічних та екологічних, які здійснюють гомогенізацію суспільного життя.

Стійкий розвиток вищої освіти ЄС базується на широкому впровадженні в освітній процес сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. У світовій практиці дієвим інструментом інноваційного розвитку вищої освіти в умовах функціонування інформаційної економіки є технологія Blockchain. До закладів вищої освіти у світі, які почали використовувати технологію Blockchain відносяться: Media Lab Масачусетського технологічного інституту; Університет Никозії на Кіпрі та школа інженерного програмування Холбертон у Сан-Франциско. Така технологія має потенціал, який у майбутньому забезпечить можливість реалізації нової мережевої інфраструктури з метою спільного безпечного використання необхідної інформації та її оцінювання. У результаті дослідження автором визначені напрями та переваги використання технології Blockchain, які сприяють інноваційному розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки: 1. Можливість використання електронних носіїв інформації та відмова від паперових. За допомогою такої технології виникає можливість постійно і безпечно зберігати всі записи, видавати сертифікати, нагороди та відслідковувати результати навчання кожної людини протягом усього життя. 2. Спрощення процедури контролю за легітимністю документів у сфері вищої освіти. 3. Економічний ефект: скорочення витрат на управління даними; ефективність використання ваучерів у фінансуванні; спрощення платіжних систем шляхом використання криптовалюти (наприклад для фінансування грантів і проектів); 4. Налагодження механізму управління результатами інтелектуальної діяльності (ефективність функціонування механізму комерціалізації результатів наукових досліджень).

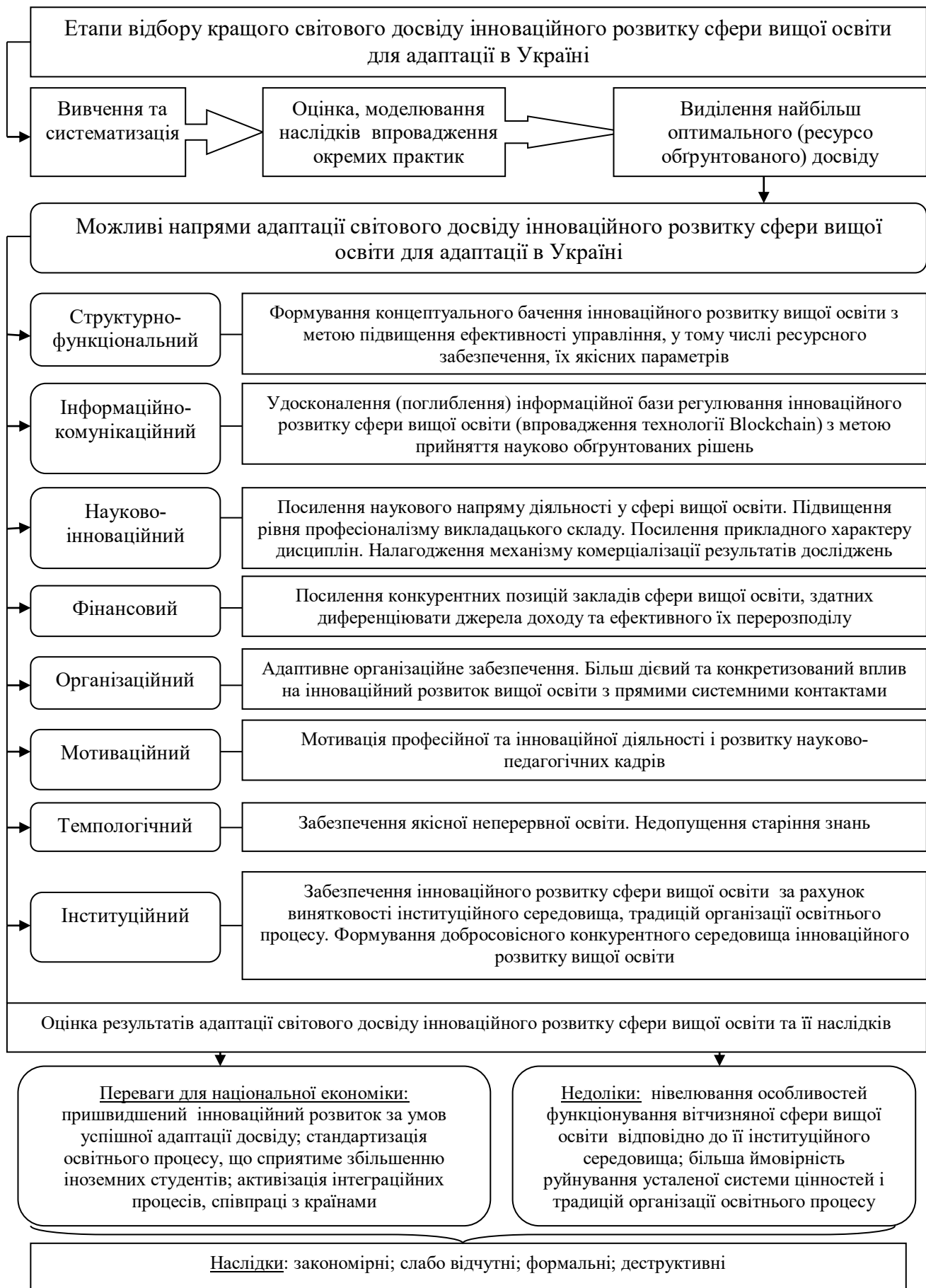

Рис. 5. Варіативність та напрями адаптації світового досвіду інноваційного розвитку сфери вищої освіти в Україні*

**Джерело: розроблено автором*

Результатом використання технології Blockchain стане автоматизація процесів надання послуг у сфері вищої освіти, яка орієнтована на епоху цифрових контрактів, безпаперових операцій та значної економії ресурсів. Тобто інноваційний розвиток сфери вищої освіти в Україні можливий на основі використання сучасної цифрової інфраструктури, яка створює новий світ з іншою системою соціально-економічних цінностей, норм і законів.

У п'ятому розділі **«Формування та реалізація стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах становлення інформаційної економіки»** обґрунтовано параметри органічності формування стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти; розроблено концептуальну модель формування та реалізації стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки; запропоновано методичний підхід до оцінювання якості стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти; обґрунтовані особливості комерціалізації результатів наукових досліджень як пряму ефективної реалізації стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки.

Встановлено, що при формуванні стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки важливим є врахування стратегічного потенціалу сфери вищої освіти та реальної ринкової ситуації. Комбінація унікальних умов внутрішнього та зовнішнього середовища дозволила сформувати модель так званого «стратегічного позиціонування», залежно від якої проектується стратегічні рішення. Матрицю стратегічного позиціонування сфери вищої освіти, яка включає дев'ять стратегій (антикризова; стратегія розвитку ринкового продукту; стратегія вертикальної інтеграції та підвищення якості освіти й управління; концентричної диверсифікації; стратегія глибокого проникнення на ринок та горизонтальної диверсифікації; стратегія горизонтальної інтеграції; стратегія вертикально-конгломератної диверсифікації; стратегія розвитку ринку; стратегія зростання) запропоновано доповнити стратегією інноваційного розвитку вищої освіти в умовах інформаційної економіки, яка передбачає активний розвиток та підтримку наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності. У свою чергу, ренту від позитивних результатів наукової та інноваційної діяльності можна генерувати в міжнародному середовищі.

Обґрунтовано, що стратегія інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки має бути ринково-орієнтованою та спрямована на досягнення чітких орієнтирів, які здатні відображати стан стратегічного потенціалу, конкурентоспроможності, рівня адаптивної здатності тощо. При реалізації стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти використовується наявний стратегічний потенціал, який формується на основі стратегічних ресурсів. До ключових стратегічних ресурсів, які доцільно використати при реалізації стратегії інноваційного розвитку вищої освіти в умовах інформаційної економіки, належать: інтелектуальний ресурс (якість науково-педагогічного персоналу); трудовий ресурс (якість персоналу, результативність кадрової роботи); інформаційний ресурс (сучасні інформаційно-комунікаційні технології); науково-інноваційний ресурс

(результативність наукових шкіл, якість наукового обладнання, спроможність науковців до досліджень); матеріальний ресурс (наявність матеріально-технічної бази та технологічного обладнання); організаційно-економічний ресурс (наявність системи управління, здатної до вирішення складних завдань та механізму комерціалізації результатів наукових досліджень); маркетинговий ресурс (доступ до ринку та окремих ніш, здатність організувати ефективну взаємодію із суб'єктами процесу інноваційного розвитку вищої освіти – суспільством, державою, реальним сектором економіки); фінансовий ресурс. Запропоновано етапи формування та реалізації ринково-орієнтованої стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки (рис. 6).

Основними орієнтирами стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки мають стати: сприяння мотивації інноваційної активності сфери вищої освіти, що забезпечує зростання її конкурентоспроможності у контексті освоєння науково-технічних досягнень; орієнтація на систематичну підтримку проривних та поліпшуючих інновацій, які є основою сучасного технологічного укладу; налагодження взаємодії всіх учасників процесу інноваційного розвитку вищої освіти (держави, бізнесу, сектору вищої освіти, наукового сектору, суспільства); сприяння розвитку інноваційної діяльності в закладах сфери вищої освіти, забезпечення трансферу технологій, комерціалізації результатів наукових досліджень та міжнародного інвестиційного співробітництва.

Розроблено методичний підхід до комплексного оцінювання якості стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти, який передбачає використання індексного методу для розрахунку агрегованого показника. Під якістю стратегії розуміється здатність системи стратегічного управління сферою вищої освіти задовольняти прагнення до належної конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг через виконання відповідної стратегічної програми. З урахуванням об'єкта оцінювання та враховуючи особливості функціонування сфери вищої освіти, запропоновано такі групи показників: 1) економічності; 2) результативності; 3) якості освітніх послуг; 4) показники фінансової діяльності. Прийнятним для ідентифікації якості стратегії розвитку вищої освіти є метод розрахунку абсолютних і відносних показників (відхилень) параметрів керованих управлінських та економічних процесів. Набір показників, що можуть бути використані для оцінювання, запропоновано обирати на основі даних очікуваних результатів виконання заходів передбачених стратегією інноваційного розвитку сфери вищої освіти. За необхідності система обраних для аналізу показників може бути уточнена (зменшена або доповнена кількісно, деталізована тощо), що обумовлюється зміною зовнішнього середовища у сфері вищої освіти в умовах інформаційної економіки. Якщо узагальнений коефіцієнт якості стратегії розвитку вищої освіти вище 1, можемо говорити про належну якість запланованих заходів та результативність державного регулювання, якщо менше 1 – навпаки.

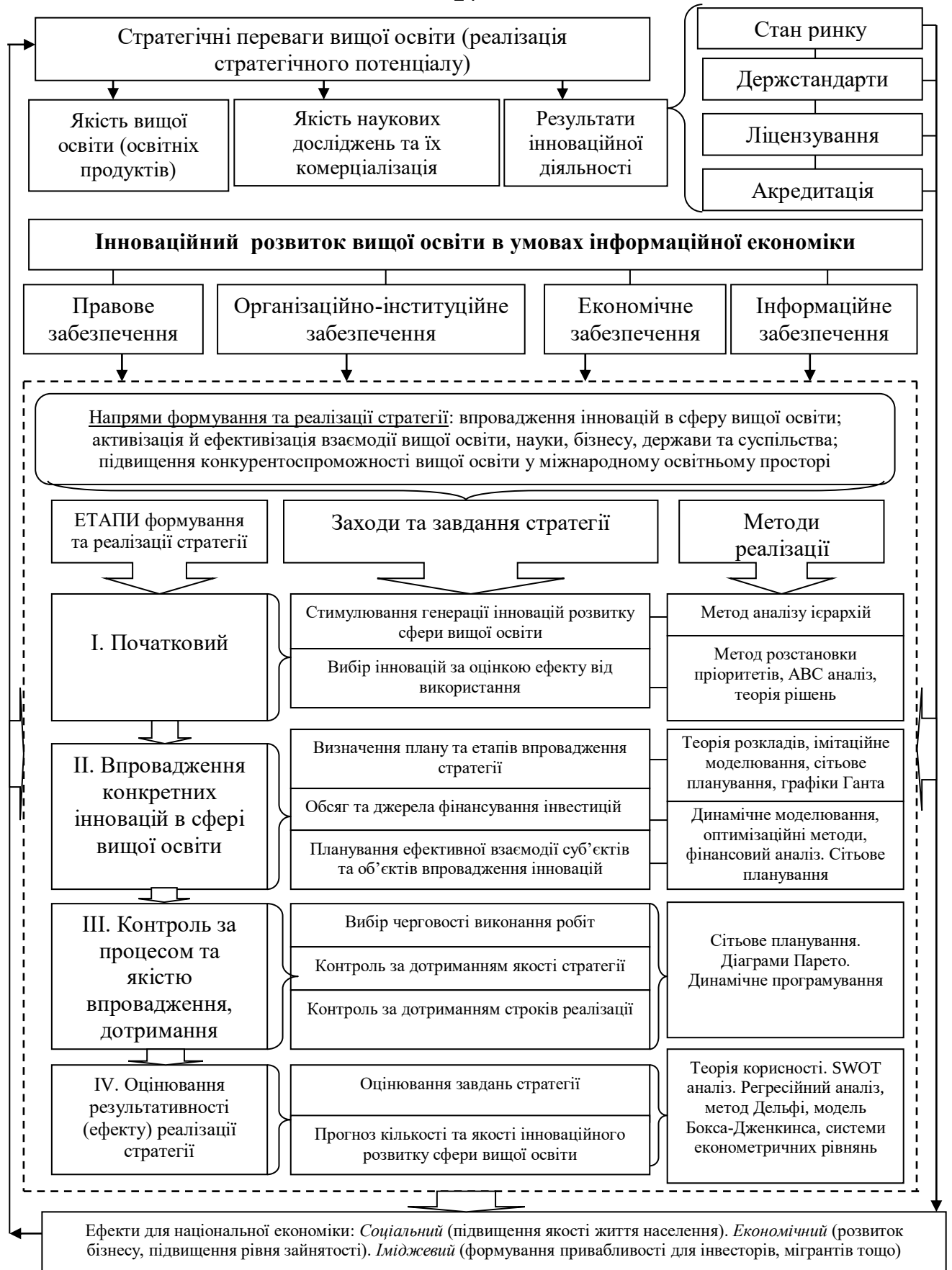

Рис. 6. Концептуалізація формування та реалізації ринково-орієнтованої стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки*

*Джерело: розроблено автором

На основі використання методів стратегічного і структурно-функціонального аналізу визначені орієнтири щодо забезпечення ефективності реалізації стратегії інноваційного розвитку вищої освіти в умовах становлення інформаційної економіки шляхом активізації механізму комерціалізації результатів наукових досліджень. Механізм комерціалізації результатів наукових досліджень закладів сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки запропоновано розглядати як сукупність елементів організаційної структури і комплексу соціально-економічних, управлінських, мотиваційних та інших методів, правил, процедур, які забезпечуються трьома функціональними напрямками (ресурсним, комерційним і напрямком стратегічного планування) щодо реалізації результатів наукових досліджень в реальний сектор економіки на договірній основі (рис. 7).

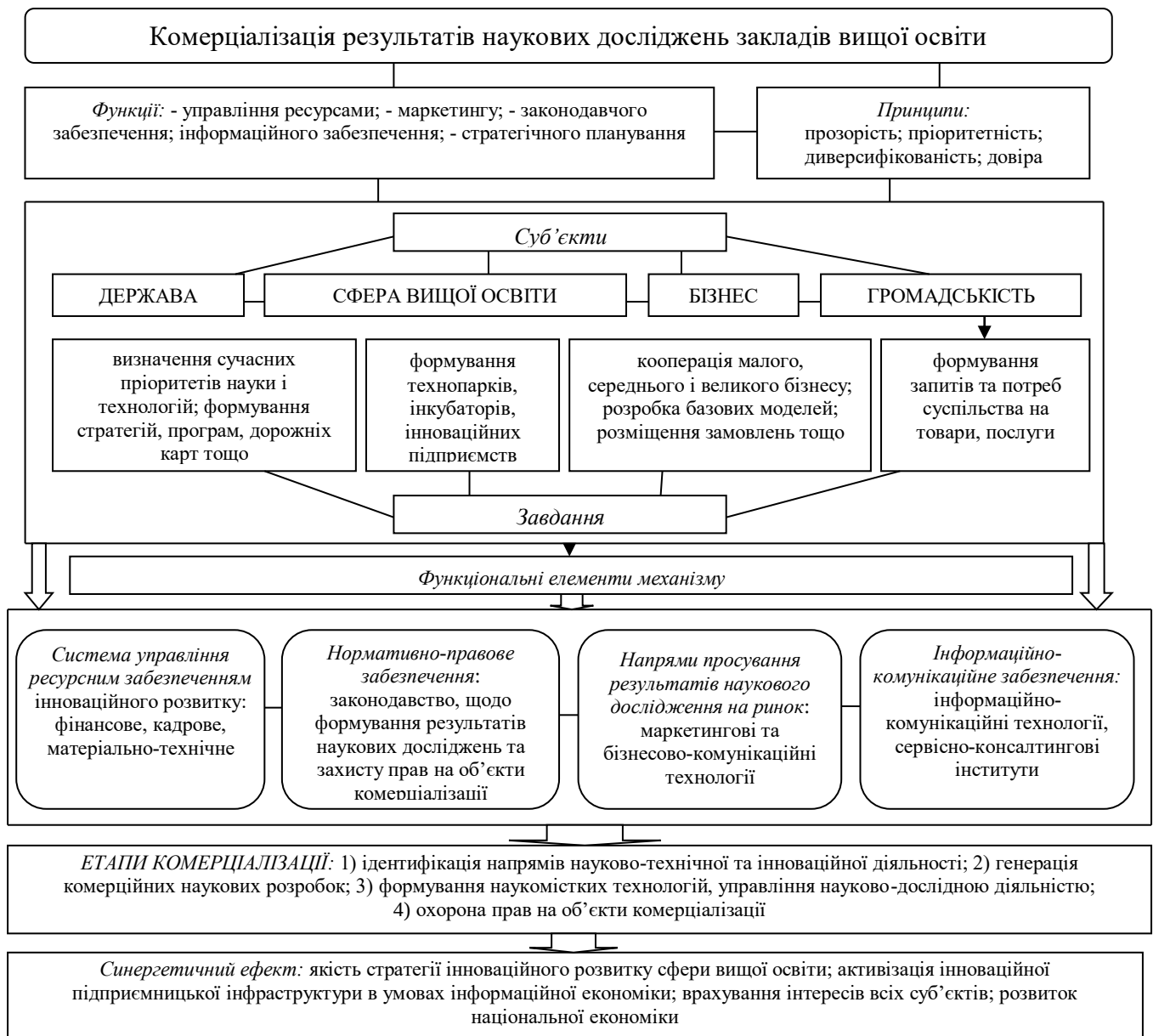

Рис. 7. Схема активізації механізму комерціалізації результатів наукових досліджень у напрямку ефективної реалізації стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти*

*Джерело: розроблено автором

До основних функціональних елементів механізму комерціалізації результатів наукових досліджень, який орієнтований на інноваційний розвиток сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки пропонуємо відносити: 1) систему управління ресурсним забезпеченням інноваційного розвитку; 2) нормативно-правовий захист результатів наукових досліджень; 3) напрями просування результатів наукового дослідження на ринок; 4) інформаційно-комунікаційне забезпечення. Стратегічними орієнтирами реалізації такого механізму є: підвищення перспективності та мотивація до проведення досліджень, заснованих на інноваційних ідеях; прогнозування технологічних трендів із використанням маркетингових та форсайт-досліджень; максимізація включення в комерційний оборот потенційних об'єктів комерціалізації.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано вирішення актуальної науково-практичної проблеми, що полягає в обґрунтуванні комплексу теоретико-методологічних та практичних підходів до розробки стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах становлення інформаційної економіки. Отримані наукові результати сприятимуть формуванню та ефективній реалізації стратегії забезпечення інноваційного розвитку сфери вищої освіти в Україні. За результатами теоретико-методологічного та практичного дослідження сформовано такі висновки та пропозиції:

1. Вища освіта в умовах інтенсифікації розробки високих інноваційних технологій є ключовим чинником соціально-економічного, інституційного та культурного розвитку національної економіки. Сформовано концептуальний базис забезпечення інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки як системи теоретико-методологічних підходів до обґрунтування його сутнісних характеристик, принципів, специфіки організаційно-функціональних відносин між сферою вищої освіти, реальним сектором економіки, державою та суспільством з метою врегулювання взаємовідносин між усіма інститутами щодо використання інформаційних ресурсів і технологій у процесі інноваційного розвитку сфери вищої освіти та національної економіки.

2. У результаті дослідження сформовано теоретичне підґрунтя для авторського тлумачення сутнісного змісту та виокремлення специфічних характеристик поняття «інноваційний розвиток вищої освіти». Доведено, що інноваційний розвиток вищої освіти варто розглядати як систему, яка перебуває під впливом трансформації фінансово-економічної, науково-технологічної, комерційної та педагогічної діяльності закладів сфери вищої освіти, використання новітніх організаційно-управлінських рішень та інформаційних технологій (з можливістю залучення третіх осіб), що певним чином впливає на ефективність функціонування її складових, підвищення

конкурентоспроможності висококваліфікованих випускників для наукового сектору і ринку праці.

3. Дослідження теоретичних засад функціонування системи інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки вимагає ідентифікації факторів, які на неї впливають. Автором виокремлено характерні особливості впливу екзогенних (глобалізаційних та міждержавних) та ендегенних (ресурсних та функціональних) факторів на функціонування системи інноваційного розвитку вищої освіти. На цій основі визначені інституційні складові структури інновацій у сфері вищої освіти в умовах становлення інформаційної економіки (організаційно-управлінські, інтегральні, ітеративні, реактивні, фундаментальні).

4. Представлено теоретичну архітектуру механізму державного регулювання інноваційного розвитку сфери вищої освіти, яка враховує ресурсно-функціональний підхід, цілі, принципи, заходи, важелі, методи та інструменти реалізації у напрямку формування стратегії інноваційного розвитку вищої освіти відповідно до потреб держави та суспільства. Такий механізм орієнтований на вирішення комплексу стратегічних домінант інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки, зокрема: зростання обсягів фінансування наукових досліджень і розробок у вищій освіті; інтернаціоналізація вищої освіти; забезпечення органічного взаємозв'язку сфери вищої освіти із національною інформаційною економікою; впровадження інноваційних інформаційно-комунікаційних технологій; посилення наукового напрямку діяльності вищої освіти; налагодження механізмів комерціалізації результатів дослідження.

5. Запропоновано етапи формування та реалізації стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах становлення інформаційної економіки, які ґрунтуються на інтеграції ринково-орієнтованих положень стратегічного управління і системно-комплементарного підходу та передбачають врахування стратегічного потенціалу (інтелектуального, трудового, інформаційного, науково-інноваційного, матеріального, організаційно-інституційного, маркетингового та фінансово-економічного) з метою: впровадження інновацій в сферу вищої освіти; активізації й ефективізації взаємодії вищої освіти, науки, бізнесу, держави та суспільства; підвищення конкурентоспроможності вищої освіти у міжнародному освітньому просторі.

6. Запропоновано методичний підхід до оцінювання забезпеченості інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки. Аргументовано доведено необхідність застосування принципу комплексності у реалізації такого методичного підходу, який передбачає дотримання двох етапів: 1 етап – дослідження організаційно-інституційного середовища інноваційного розвитку сфери вищої освіти (визначення вихідного рівня розвитку сфери вищої освіти). 2 етап – оцінка потенціалу інноваційного розвитку вищої освіти в умовах інформаційної економіки (моніторинг процесів інноваційного розвитку вищої освіти в інформаційній економіці). Це дозволило оцінити рівень забезпечення сфери вищої освіти необхідними засобами для її

інноваційного розвитку, ґрунтуючись на результатах розрахунку сукупності показників.

7. За результатами комплексного оцінювання стану інноваційного розвитку сфери вищої освіти в Україні було ідентифіковано головні тренди та проблеми, які систематизовані у групи: макроекономічні (демографічна криза, обмеження бюджетних ресурсів, непрогнозована інфляція, відсутність достатнього рівня інноваційної культури в суспільстві та економіці), секторальні (принципово різний статус закладів сфери вищої освіти; відсутність стандартизованих методик формування ціни вироблених (наданих) освітніх послуг та ін.), регуляторні (наявність спеціалізованих органів і установ, що здійснюють державний контроль та нагляд при виробництві (наданні) освітніх послуг; неможливість отримання прибутку від комерціалізації результатів наукових досліджень; жорстке регламентування різних складників операційної діяльності та ін.). На цій основі охарактеризовано чинники, що сприяють утворенню необхідних умов для інноваційного розвитку сфери вищої освіти, зокрема: стабільний макроекономічний розвиток країни, масштабне запровадження програм стажування на виробництві; розвиток професійно-орієнтованої вищої освіти, формування інфраструктури інституційного забезпечення соціально-економічних взаємовідносин між учасниками системи інноваційного розвитку вищої освіти, наявність довгострокової стратегії інноваційного розвитку національної економіки, прозоре та дієве законодавство.

8. Здійснено аналіз масштабів інноваційного розвитку сфери вищої освіти у світі, що дозволило виокремити основні міжнародні тенденції стратегічного інноваційного розвитку та напрями адаптації позитивного досвіду в Україні: формування концептуального бачення інноваційного розвитку вищої освіти з метою підвищення ефективності управління, у тому числі ресурсного забезпечення, їх якісних параметрів; удосконалення (поглиблення) інформаційної бази регулювання інноваційного розвитку сфери вищої освіти з метою прийняття науково обґрунтованих рішень; посилення наукового напрямку діяльності у сфері вищої освіти; мотивація професійної та інноваційної діяльності і розвитку науково-педагогічних кадрів; налагодження механізму комерціалізації результатів досліджень; формування добросовісного конкурентного середовища інноваційного розвитку вищої освіти та ін.

9. Доведено значущість розробки концепції стратегічного інноваційного розвитку сфери вищої освіти, цілеорієнтованої на потреби і виклики інформаційної економіки. Основна ідея такої концепції полягає у поступовому переході від централізованого стратегічного управління до децентралізації шляхом формування локальної інноваційної інфраструктури для розвитку вищої освіти. Цільовими орієнтирами концепції є: необхідність формування у сфері вищої освіти сприятливих умов переходу до інформаційної економіки в частині готовності генерувати нові знання та ідеї, вміння використовувати інформаційні ресурси, створення сприятливого середовища для інноваційної активності студентів та науково-педагогічних кадрів.

10. Обґрунтовано, що інноваційний розвиток сфери вищої освіти в період становлення інформаційної економіки можливий на основі використання сучасної цифрової інфраструктури, яка орієнтована на формування нового світу з іншою соціально-економічною системою цінностей, норм та законів. Проаналізовано світовий досвід запровадження технології Blockchain в сфері вищої освіти, який дозволив визначити напрями та переваги його використання в Україні: прискорення процесів обробки інформації; транспарентність фінансових потоків у сфері вищої освіти; спрощення процедури контролю за легітимністю документів у сфері вищої освіти; налагодження механізму управління результатами інтелектуальної діяльності.

11. Визначені орієнтири забезпечення ефективності реалізації стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки шляхом активізації механізму комерціалізації результатів наукових досліджень. Визначені характерні особливості змісту й структури механізму комерціалізації результатів наукових досліджень закладів сфери вищої освіти, який передбачає узгодження інтересів та синхронізацію дій суб'єктів сфери вищої освіти, держави, реального сектору економіки і громадськості, орієнтуючись на комплексне управління інноваційною діяльністю, зокрема, процесом формування, передачі і реалізації наукових розробок, створенням на їх основі наукомістких технологій. Все це дозволить забезпечити інноваційний розвиток сфери вищої освіти до рівня розвинених країн, і як наслідок сприяти успішній інтеграції України у світовий інформаційний економічний простір.

12. Для оцінювання якісних параметрів стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки запропоновано комплексну методику, яка передбачає розрахунок абсолютних і відносних показників керованих управлінських та економічних процесів в сфері вищої освіти з використанням індексного методу. Враховуючи особливості інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки, запропоновано використовувати сукупність показників (економічності; результативності; якості освітніх послуг; показники фінансової діяльності), результати аналізу яких дають змогу визначити результативність державного регулювання та запланованих стратегічних заходів щодо розвитку вищої освіти в країні.

13. Доведено, що реалізація стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти України в умовах становлення інформаційної економіки орієнтована на соціально-економічний розвиток країни в цілому, підвищення якості життя населення та ефективне досягнення цілей реального сектору економіки за рахунок отриманих позитивних результатів співпраці суб'єктів процесу інноваційного розвитку сфери вищої освіти та виникнення значного синергетичного ефекту, який проявляється на основі збалансування сформульованих цілей, інституцій, викликів інформаційної економіки та наявних ресурсів (матеріально-технічних, кадрових, інформаційно-технологічних, фінансово-економічних).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ
Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:
Монографії:

1. Якубек П. Теоретико-методологічні засади та практика забезпечення інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки: *одноосібна монографія*. Чернігів: ЧНТУ, 2018. 396с. (21,4 друк. арк.)

2. Якубек П. Особливості інноваційного розвитку вищої освіти в умовах інформаційної економіки. *Формування фінансово-економічної системи управління в сучасних ринкових умовах*: монографія / за наук. ред. д.е.н., проф. Маргасової В. Г., к.е.н. Андросенко О.О. Чернігів: ЧНТУ, 2018. С. 220-244. (0,9 друк. арк.).

3. Руденко О., **Якубек П.** Державне регулювання ринку освітніх послуг та їх вплив на економічну безпеку країни. *Оцінка та регулювання економічної безпеки регіонального співробітництва депресивних територій в рамках євроінтеграційних процесів*: монографія. Чернігів: ЧНТУ, 2018. С. 136-154. (1,1 друк. арк.). *Особистий внесок автора: визначено види освітніх послуг та їх вплив на економічну безпеку*. (0,5 друк. арк.).

4. Yakubek P. Reformné procesy a výkonnosť pracovníkov finančnej správy. *Vplyv praktík riadenia ľudských zdrojov na výkonnosť organizácie*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2017. S.32-41. (1,0 друк. арк.)

5. Derii Z., Zosymenko T., **Yakubek P.** The economic essence and evolution of the category of humane potential in context of new public management. *Current trends of public management: collective monograph*. [collection of scientific papers; edited by Serhiy Shkarlet]. published by Academic Society of Michal Baludansky, Kosice, Slovakia, 2017. P.37-54. (1,3 друк. арк.). *Особистий внесок автора: розглянуто основні економічні фактори, які впливають на інтелектуальний потенціал*. (0,45 друк. арк.).

Статті у наукових фахових виданнях та виданнях, внесених до наукометричних баз даних:

6. **Якубек П.**, Шестаковська Т.Л. Комерціалізація результатів наукових досліджень як напрям інноваційного розвитку вищої освіти в умовах інформаційної економіки. *Вісник Хмельницького національного університету: економічні науки*. 2018. № 3. Том 3. С. 130-136. [*Міжнародні наукометричні бази: Index Copernicus, фахове видання*]. (0,45 друк. арк.). *Особистий внесок автора: ідентифіковані проблеми комерціалізації вітчизняних закладів вищої освіти*. (0,35 друк. арк.).

7. Якубек П. Стратегічні напрями забезпечення інноваційного розвитку сфери вищої освіти в Україні. *Науково-практичний журнал «Причорноморські економічні студії»*. 2018. Випуск 25. С. 218-223. [*фахове видання*]. (0,45 друк. арк.).

8. Якубек П. Організаційні детермінанти інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки України. *Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції*. Херсон, 2018. № 28 (17). С.245-250. [*фахове видання*]. (0,5 друк. арк.).

9. Якубек П. Сучасний стан інноваційного розвитку вищої освіти в Україні. *Науково-практичний журнал «Причорноморські економічні студії»*. 2018. Випуск 31. С.196-201. [фахове видання]. (0,5 друк. арк.).
10. **Якубек П.**, Тернова Л.Ю. Інформаційна компонента управління соціальним інвестуванням в умовах євроінтеграції. *Modern Science – Moderní věda, Praha. Ceska Republika.*, 2018. №3. Р.98-103. (0,4 друк. арк.). *Особистий внесок автора: визначено показники інформаційної компоненти управління соціальним інвестуванням.* (0,2 друк. арк.)
11. Якубек П. Основні чинники формування стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки. *Моделювання регіональної економіки*. Івано-Франківськ, 2017. Вип. 30(2). С.414-418. (0,3 друк. арк.). [фахове видання].
12. **Якубек П.**, Шестаковська Т.Л. Інформаційно-комунікаційні технології в сфері вищої освіти України. *Інфраструктура ринку*. 2017. Випуск 5. URL: <http://www.market-infr.od.ua/uk/5-2017> [фахове видання]. (0,6 друк. арк.). *Особистий внесок автора: проаналізовано сучасний досвід використання Blockchain-технології в сфері вищої освіти.* (0,35 друк. арк.).
13. Якубек П. Світовий досвід інноваційного розвитку вищої освіти. *Вісник Хмельницького національного університету, серія: Економічні науки*. 2017. № 6. Том 2. С.54-61. [Міжнародні наукометричні база: Google Scholar, Index Copernicus, фахове видання]. (0,45 друк. арк.).
14. Якубек П. Методологічні засади формування стратегії інноваційного розвитку вищої освіти в інформаційній економіці. *Науково-практичний журнал «Причорноморські економічні студії»* 2017. Випуск 16. С.212-217.[фахове видання]. (0,5 друк. арк.).
15. Margasova V., Tkalenko N., Rudenko O., **Yakubek P.** Key indicators of sustainability to measure sustainable innovation in higher education. (Основні показники стійкості для вимірювання сталого інноваційного розвитку вищої освіти). *Journal of Life Economics*. 2017. №12(4). Р.35-48. [фахове видання]. (0,8 друк. арк.). *Особистий внесок автора: визначено основні показники інноваційного розвитку вищої освіти.* (0,25 друк. арк.).
16. Якубек П. Фактори інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах становлення інформаційної економіки. *Інфраструктура ринку*. 2017. Випуск 7. URL: <http://www.market-infr.od.ua/uk/7-2016> [фахове видання]. (0,55 друк. арк.).
17. Várkonyi L., Lajčin D., Gabrhelová G., Kuceba R., Kuřyk P., **Yakubek P.** Innovativeness and competitiveness of contemporary educational organizations. (Інноваційність та конкурентоспроможність сучасних освітніх організацій) *Przykłady dobrych praktyk w biznese*. Toruń : Wydawnictwo "Dom Organizatora", 2016. S.117-127; 132-133. (1,2 друк. арк.). [Міжнародна наукометрична база: Google Scholar, Index Copernicus, фахове видання]. *Особистий внесок автора: визначено основні конкурентні переваги інноваційного розвитку вищої освіти.* (0,45 друк.арк.).
18. Tej J., Lajčin D., Gabrhelová G., **Yakubek P.** Vnímanie reformy daňového systému v Slovenskej republike podnikateľskými subjektmi a finančnou správou.

Ekonomický časopis. Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2016. Roč. 64, č. 8 s. 751-767. (0,6 друк. арк.). [Міжнародна наукометрична база: Index Copernicus, фахове видання]. Особистий внесок автора: проаналізовано фінансові аспекти інноваційного розвитку системи вищої освіти в Словаччині. (0,3 друк.арк.).

19. Juraj T., **Yakubek P.** *Názory zainteresovaných ľudských zdrojov na reformu Finančnej správy v Slovenskej republike = Opinions of involved human resources on the reform of Financial administration in the Slovak Republic. Verejná správa a spoločnosť = Opinions of involved human resources on the reform of Financial administration in the Slovak Republic.* Košice : UP JŠ, 2015. Roč. XVI., č. 1, 2015, s. 57-71. (0,6 друк. арк.). [Міжнародна наукометрична база: Google Scholar, фахове видання]. Особистий внесок автора: розглянуто фінансову реформу адміністрування Словаччини та її вплив на вищу освіту. (0,45 друк. арк.).

20. Juraj T., **Yakubek P.** *Reform of financial administration in the Slovak Republic: reviews of participants.* (Реформа фінансового адміністрування в Словаччині: огляди учасників) *Економічний часопис-XXI*: Інститут трансформації суспільства, Київ. 2015. Vol. 5-6, 2015. s. 33-36. [Міжнародні наукометричні бази: Scopus, фахове видання]. (0,55 друк. арк.). Особистий внесок автора: оцінено основні аспекти реалізації реформи адміністрування в Словаччині. (0,25 друк.арк.).

21. Ružinská E., Hagara V., Krajewski K., **Yakubek P.** *The evaluation of specific environmental and degradation characteristics of Surface treated wood: the effectiveness of innovative developments at the Dubnitsky Institute of Technology.* (Оцінка специфічних екологічних та деградаційних характеристик обробленої поверхні деревини: результативність інноваційних розробок Дубницького технологічного інституту) *Materials Science Forum*. 2015. Vol. 818. p. 185-189. [Міжнародна наукометрична база Scopus]. (0,65 друк. арк.). Особистий внесок автора: охарактеризовано окремі етапи стратегії інноваційного розвитку закладів вищої освіти. (0,2 друк.арк.).

22. Ružinská E., **Yakubek P.** *Implementation of research results with modified method of evaluation the effect of the protection retardant coatings applied on the surface of the wooden building construction.* (Імплементация результатів дослідних розробок з модифікованого методу оцінки впливу захисного покриття, що наноситься на поверхню дерев'яної будівельної конструкції) *Materials Science Forum*. 2015. Vol. 819. p. 194-197. [Міжнародна наукометрична база Scopus]. (0,55 друк. арк.). Особистий внесок автора: визначено основні аспекти, що впливають на комерціалізацію інноваційної діяльності закладів вищої освіти. (0,2 друк.арк.).

23. Guzoňová V., Varkoly L, **Yakubek P.** *Aktuálne problémy moderného vzdelávania v inštitúciách poskytujúcich vysokoškolské vzdelávanie: II. Časť. Edukacja wczoraj- dziś - jutro. Radom, Pol'sko : Radomskie towarzystwo naukowe,* 2015. S. 274-280. (0,4 друк. арк.). [фахове видання]. Особистий внесок автора: визначено основні проблеми інноваційного розвитку вищої освіти. (0,25 друк.арк.).

24. Yakubek P. Projekty EU a ďalšie medzinárodné aktivity na Dubnickom Technologickom Inštitúte. *Edukacja - Technika-Informatyka : Wybrane problemy edukacji informatycznej i informacyjnej*. Roč.5, č. 1. 2014, s.197-203. (0,6 друк. арк.).

25. Guzoňová V., Varkoly L, **Yakubek P.** Financing of education in educational institutions. *Edukacja ustawiczna dorosłych*. Фінансування освіти в навчальних закладах *Radom : Wydawnictwo Naukowe Instytutu Technologii Eksploatacji– Państwowego Instytutu Badawczego*, 2014. Č. 14, 2014. s. 531-538. (0,7 друк. арк.). [Міжнародна наукометрична база: Ulrih, фахове видання]. *Особистий внесок автора: розглянуто основні етапи фінансування навчальних закладів вищої освіти*. (0,45 друк.арк.).

26. Yakubek P. Realizácia modelového inovatívneho vyučovania v technicky a environmentálne zameraných študijných programoch = Realisation model of innovative teaching in technical and focused the environmental study programs. *Technika a vzdelávanie : časopis zameraný na technické vzdelávanie v základných, stredných, i na vysokých školách, na oblasť základného a aplikovaného výskumu, aplikáciu informačných technológií vo výučbe odborných predmetov*. Roč. 3, č. 2, 2014. s. 108-111. (0,65 друк. арк.).

27. Yakubek P. Using of information system in the management of tax administration. Використання інформаційної системи в управлінні податковою адміністрацією *Polish journal of continuing Education*. Roč. 87, č. 4, 2014, pp. 163-172. [фахове видання]. (0,7 друк. арк.).

28. Guzoňová V., **Yakubek P.** Management of tax reform in the Slovak Republic. (Управління податковою реформою в Словачькій Республіці) *Management 2014*. Prešov : Bookman s.r.o. for Faculty of Management, University of Prešov, 2014. S.165-169. (0,5 друк. арк.).

Опубліковані праці апробаційного характеру:

29. Руденко О., **Якубек П.** Інтеграційні процеси у сфері вищої освіти та їхній вплив на формування інноваційного розвитку в умовах інформаційної економіки. *Issues and trends in modern economy under integration: theoretical and practical aspects*: III International. Scientific and Practical Conference. (11-12.10.2018). Херсонський державний університет, 2018. С. 102-105. (0,3 друк. арк.).

30. Якубек П. Оцінка ризиків на ринку освітніх послуг в умовах інформаційної економіки. *Інноваційний розвиток інформаційного суспільства: економіко-управлінські, правові та соціокультурні аспекти*: Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених, Чернігів: ЧНТУ, 2018 р. (0,25 друк. арк.).

31. **Якубек П.**, Ружицький І. Роль інноваційного розвитку у сфері вищої освіти: обліково-економічне забезпечення. *Бухгалтерський облік, оподаткування, аналіз і аудит: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку*: Збірник тез IV Міжнародної науково-практичної конференції. Чернігів: ЧНТУ, 2018. С.97-99. (0,2 друк. арк.).

32. Якубек П. Принципи забезпеченості інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки. *Ukraine – EU. Modern*

technology, Business and LaW: Збірник тез другої Міжнар. наук.-практ. конф. (Кошице, Словаччина. 3-8 квітня 2017 року.). м. Чернігів-Кошице: ЧНТУ, 2017 р. С. 133-135. (0,2 друк. арк.).

33. Якубек П. Сучасні аспекти реалізації стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти. *Сучасні тенденції інформаційно-технологічної, економічної і соціально-правової взаємодії в бізнесі*: Збірник тез XIII Міжнародної науково-практичної конференції (Чернігів, 20 квітня 2017 р.). м. Чернігів. С.154-157. (0,1 друк. арк.).

34. Vaníčková R., **Yakubek P.** Project culture of project oriented companies. *Internacional confenence on financeand economics ICEFE 2016*. Ho Chi Minn City, Vietnam: Ton Duc Thang University, 2016. S. 705-711. (0,2 друк. арк.).

35. Якубек П. Державне регулювання розвитку вищої освіти в Україні. *Актуальні проблеми розвитку галузевої економіки та логістики*: Збірник тез IV науково-практичної конференції. (Харків, 2-3 квітня 2015 р.). С.123-125. (0,2 друк. арк.).

36. Якубек П. Factors that influence the innovative development of higher education. *Ukraine – EU. Modern technology, Business and LaW*: Збірник тез другої Міжнар. наук.-практ. конф. (Кошице, Словаччина. квітень 2015 року.). м. Чернігів-Кошице, 2015 р. С. 133-135. (0,2 друк. арк.).

37. Якубек П. Оцінка потенціалу інноваційного розвитку сфери вищої освіти. *Сучасні інформаційні, правові та соціально-економічні аспекти розвитку бізнесу*: Збірник тез XI Міжнародної науково-практичної конференції (Чернігів, 23 квітня 2015 р.). С.36-39. (0,2 друк. арк.).

38. Якубек П. Формирование инновационной инфраструктуры сферы высшего образования. *Наука и образование – ведущий фактор стратегии „Казахстан – 2030*: Труды Международной научно-практической конференции (Караганда, 28-29 июня 2014 г.). С. 354-356. (0,2 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Якубек П. Формування стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Чернігівський національний технологічний університет МОН України, Чернігів. – 2019.

Дисертація присвячена обґрунтуванню теоретико-методологічних засад і розробці практичних рекомендацій щодо формування та реалізації стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки. Обґрунтовано визначення категорії «інноваційний розвиток сфери вищої освіти», яке характеризується особливостями трансформації фінансово-економічної, науково-технологічної, комерційної та педагогічної діяльності закладів сфери вищої освіти, використанням новітніх організаційно-управлінських рішень та інформаційних технологій. Визначена структура

системи забезпечення інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки, особливістю якої є, отримання результатів від взаємодії екзогенних (глобалізаційні, міждержавні) та ендегенних (ресурсно-функціональні) факторів. Розкрито особливості державного регулювання інноваційного розвитку вищої освіти в Україні.

Запропоновано науково-методологічний підхід до формування інноваційної інфраструктури сфери вищої освіти, за рахунок розробки концепції її стратегічного інноваційного розвитку в інформаційній економіці. Удосконалено науково-методичний інструментарій забезпечення інноваційного розвитку сфери вищої освіти. Систематизовано світовий досвід інноваційного розвитку сфери вищої освіти та напрями його адаптації в Україні. Обґрунтовані пріоритети та основні напрями використання інформаційно-комунікаційної технології Blockchain щодо забезпечення інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки.

Розроблено структуру ринково-орієнтованої стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки на основі синтезу концептів стратегічного управління та системно-комплементарного підходу. Запропоновано механізм комерціалізації результатів наукових досліджень на основі застосування маркетингових і форсайт-досліджень. Представлено методичний підхід до комплексного оцінювання якості стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти в Україні.

Ключові слова: розвиток, інновації, стратегія, модернізація, комерціалізація, наукові дослідження, інформаційна економіка, соціально-економічний розвиток.

АННОТАЦИЯ

Якубек П. Формирование стратегии инновационного развития сферы высшего образования в условиях информационной экономики. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. – Черниговский национальный технологический университет МОН Украины, Чернигов. – 2019.

Диссертация посвящена обоснованию теоретико-методологических основ и разработке практических рекомендаций по формированию и реализации стратегии инновационного развития сферы высшего образования в условиях информационной экономики. Обосновано определение категории «инновационное развитие сферы высшего образования», которое характеризуется особенностями трансформации финансово-экономической, научно-технологической, коммерческой и педагогической деятельности учреждений сферы высшего образования, использованием новейших организационно-управленческих решений и информационных технологий в направлении повышения эффективности функционирования ее составляющих, повышении конкурентоспособности высококвалифицированных выпускников

для научного сектора и рынка труда. Предлагается система обеспечения инновационного развития сферы высшего образования в условиях информационной экономики, особенностью которой является, получение результатов от взаимодействия экзогенных (глобализационных, межгосударственных) и эндогенных (ресурсно-функциональных) факторов. Раскрыты особенности государственного регулирования развития высшего образования в Украине, в части выделения национальных особенностей разработки и использования нормативно-правовой базы инновационного развития в соответствии с требованиями информационного общества, в том числе относительно реформ в сфере высшего образования, налаживания механизмов социального партнерства, активизации информационно-коммуникационных технологий, оценки качества образовательных услуг и др.

Предложен научно-методологический подход к формированию инновационной инфраструктуры сферы высшего образования, за счет разработки концепции ее стратегического инновационного развития в информационной экономике. Усовершенствован научно-методический инструментарий обеспечения инновационного развития сферы высшего образования в условиях информационной экономики с целью повышения эффективности реализации стратегии инновационного развития высшего образования в Украине. Обоснована необходимость использования институционально-эволюционного подхода в стимулировании функционирования системы инновационного развития сферы высшего образования в условиях информационной экономики.

Систематизирован мировой опыт инновационного развития сферы высшего образования и направления его адаптации в Украине: структурно-функциональный, информационно-коммуникационный, научно-инновационный, финансовый, организационный, мотивационный, институциональный. Обоснованы приоритеты и основные направления использования информационно-коммуникационной технологии Blockchain по обеспечению инновационного развития сферы высшего образования в условиях информационной экономики, которое учитывает мировой опыт и предусматривает повышение скорости обработки данных, обеспечения прозрачности финансовых потоков, эффективное управление интеллектуальной собственностью, расширение сотрудничества между субъектами секторов высшего образования, предпринимательства, государства, общества основываясь на принципах прозрачности, оперативности и застрахованности от возможных рисков.

Разработана структура рыночно-ориентированной стратегии инновационного развития сферы высшего образования в условиях информационной экономики на основе синтеза концептов стратегического управления и системно-комплементарного подхода, которая представлена логичной последовательностью, способствует разработке и выбору средств реализации такой стратегии с целью внедрения инноваций в сферу высшего образования; активизации взаимодействия высшего образования, науки, бизнеса, государства и общества; повышение конкурентоспособности высшего

образования в международном образовательном пространстве. Для повышения эффективности реализации стратегии инновационного развития сферы высшего образования в условиях информационной экономики предложен механизм коммерциализации результатов научных исследований на основе применения маркетинговых и форсайт-исследований, системно охватывает все этапы формирования интеллектуальной собственности по уровням и стадиям коммерциализации. Представлен методический подход к комплексной оценке качества стратегии инновационного развития сферы высшего образования в Украине, в основе которого лежит использование индексного метода для расчета агрегированного показателя результативности.

Ключевые слова: развитие, инновации, стратегия, модернизация, коммерциализация, научные исследования, информационная экономика, социально-экономическое развитие.

ABSTRACT

Yakubek P. Formation of innovative development strategy of higher education sphere under the conditions of information economy. – Qualifying scientific work on the rights of manuscripts.

The thesis for the degree of doctor of economic sciences, specialty 08.00.03 – Economics and Management of National Economy. – Chernihiv National University of Technology, Ministry of Education and Science of Ukraine, Chernihiv. – 2019.

The thesis is devoted to the substantiation of theoretical and methodological principles and the development of practical recommendations for the formation and implementation of innovative development strategy of higher education sphere under the conditions of the information economy. The definition of the category "innovative development of the sphere of higher education", which is characterized by peculiarities of the transformation of financial-economic, scientific and technological, commercial and pedagogical activity of institutions of higher education, using the latest organizational and managerial decisions and information technologies, is grounded. The structure of providing innovative development system of higher education sphere under the conditions of information economy, the peculiarity of which is the obtaining of results from the interaction of exogenous (globalization, interstate) and endogenous (resource-functional) factors, is determined. The peculiarities of state regulation of the development of higher education in Ukraine are revealed.

The scientific-methodological approach to the formation of the innovation infrastructure of the higher education sphere is proposed, due to the development of the concept of its strategic innovation development in the information economy. The scientific and methodical tools for providing innovative development of the sphere of higher education have been improved. The world experience of innovative development of sphere of higher education and directions of its adaptation in Ukraine is systematized. Grounded priorities and main directions of using Blockchain information and communication technology to provide innovative development of the sphere of higher education in the conditions of information economy.

The structure of the market-oriented strategy of innovative development of the higher education sphere under the conditions of information economy based on the synthesis of concepts of strategic management and system-complementary approach is developed. The mechanism of commercialization of results of scientific researches on the basis of application of marketing and foresight researches is offered. The methodical approach to the comprehensive assessment of the quality of the innovation development strategy of the higher education sphere in Ukraine is presented.

Keywords: development, innovation, strategy, modernization, commercialization, scientific researches, information economy, socio-economic development.